ధన్వంతరి విజయము

948
8643

వేదాంతగ్రంథాలు

శ్రీ

ధన్వంతరివిజయము.

ఇది

హరిప్రసాద లబ్ధవైద్యవిద్యాధురీణుఁ

డగు

చినబైరాగియోగివిరచితము.

కృష్ణాజిల్లా ఏలూరు, బుక్కుసెల్లరు,

కర్రి వేంకటరత్నముచే

ఏలూరు

రామమోహనముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపించి

ప్రకటింపఁబడెను.

రెండవకూర్పు, 1000 ప్రతులు.

ఏలూరు.

దీని వెల 8 అణాలు.

1914.

ప్రథమ పీఠిక.

ఆర్యులారా !

ధన్వంతరి విజయమను నీపురాతనగ్రంథమును లోకోపకారార్థము ముద్రింపించి ప్రకటింపఁదలకొంటిని.

ఇందుగల యోగములన్నియును ప్రసిద్ధములును, వైద్యులకెల్లరకు సులభసాధ్యముగా నుండుటయేగాక ప్రతిపట్నములోను, పల్లెటిగ్రామములయందును గల వైద్యేతరులుగూడ దీనిననుసరించి యౌషధములన్నియు ప్రశస్తముగా తయారుచేసికొనుటకును, దీనివలన నమితముగ లాభమునుగూడఁ బొందుటకును వీలుగలిగియున్నది

బసవరాజీయము, చింతామణి మొదలగు గ్రంథములెంతెంత యుపకారములుగానున్నవో ఈగ్రంథమును, అంతయుపకారిగానున్నను గ్రంథము వెలయధికమయినచో సర్వజన సాధారణముగా విలుచుటకు వీలుండదనుతలంపుతో బహుస్వల్పక్రయమునకే చిక్కునట్లు ఏర్పరచియున్నాను.

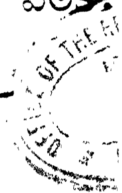
ఈగ్రంథము నాలుగాశ్వాసములుగా చక్కని వివరములతో వ్రాయబడియుండుటయేగాక, సుబోధముగా నుండునట్లు తాత్పర్యముగూడ వ్రాయఁబడియున్నది.

ప్రతిదినమును అనేకౌషధములఁ దయారుచేయుచుండు వైద్యులకుఁ జెప్పవలసినది లేకున్నను నవీనులీయోగములంబట్టి యౌషధములు చేయునప్పుడు రసవిషగంధకాదుల శుద్ధులుమాత్రము జాగ్రతగాఁ జేసిమఱియు వాడుకొనవలెనని కోరుచున్నాను.

ఇట్లు, విధేయుఁడు,

కర్రి వేంకటరత్నము.

ద్వితీయముద్రణ పీఠిక.

భారతదేశసోదరులారా!

మన దేశమునఁ బూర్వము పెక్కండ్రు వైద్యశాస్త్రనిపుణతవడసి అమోఘప్రయోగములగు నౌషధరాజములను గ్రహించి స్వదేశసోదరులకు దేహారోగ్యభాగ్యమునుఁ గలుగఁజేయుచుండెడివారు తమతరువాత నుద్భవించువారలకుపయుక్తములగు నట్టి యనేక వైద్యగ్రంథరచనము గూడఁ గావించిరి. ఇప్పుడాంగ్లేయ ప్రభుత్వసౌకర్యములలో నొకటియగు ముద్రణాయంత్రసహాయమునఁ బూర్వాచార్యరచితవైద్యగ్రంథములలోననేకములు ముద్రితములయి బహుజనకరస్థములయి యలరుచున్నవి. కాని గ్రంథబాహుళ్యముచేతను సంస్కృతభాషాక్లిష్టత్వముచేతను పండితులుఁ బామరులుగూడ నాపుస్తకములఁ బఠింపఁజాలక స్వేచ్ఛాప్రవృత్తిని వైద్యములు నడుపువారు పెక్కురుగలరు. అందుచేత వైద్యాపేక్షితులగు గృహస్థులకు మిక్కిలి చెఱుపు సంభవించుచున్నది. ఈయోగివర్యుఁడగు చినవైరాగిచే రచియింపఁబడిన యీ "ధన్వంతరివిజయ" మను గ్రంథరాజము ప్రతిగృహమున నొక్కొకటి నెలకొనినచో సమస్తవైద్యులవలని బాధ తప్పుటయేగాక స్వయముగా రోగిహితమును గావించుకొనుటకు గ్రంథమే వైద్యుఁడుగా నుపయోగపడును. ఇట్టి యుపయోగకరమగు పుస్తకమును బునర్ముద్రణమునకుఁ దెచ్చిన కర్త్రి వేంకటరత్నమెంతయు స్తుతిపాత్రుఁడు. కవిత్వమునం దచ్చటచ్చట దోషములున్నను విషయములు బాగుగా వ్యక్తీకరింపఁబడినవి.

ఇట్లు విధేయుఁడు,

కాశీనాథుని వీరమల్లయాచార్యుఁడు.

ఏలూరు.

ఓమ్.

శ్రీ సద్గురవేనమః.

మ. అవనిన్మర్త్యుల మ్రొక్కులందిదయతో నారోగ్యమున్ లోకబాం
ధవుఁడై యిచ్చుచు దవ్వుఁజెందియును మిత్రఖ్యాతిఁ బెంపొంది వేఁ
డివెలుంగుంగల దయ్యమయ్యుఁ బరిపాటి స్మితలాంఛశ్రీప్రదుం
డవు నారాయణమూర్తిగా ప్రోచెడిని నిత్యంబుగా జగచ్చక్షుఁడై.

శ్లో॥ గురుర్బ్రహ్మ గురోర్విష్ణు గురుదేవో మహేశ్వరః।
గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మైశ్రీగురవేనమః।

మంత్రము.

ఏవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ, గోత్రస్య, నామధేయస్య. ఆయుష్యాభివృద్ధ్యర్థం శ్రీసూర్యనారాయణ నమస్కారం కరిష్యేనమః.

శరీరేవర్తమాన వర్తిష్యమాన వాతపిత్తకఫోద్భవ నానాకారణ జ్వర, క్షయ, కుష్ఠు, శూలాతిసార, పాండు, ధాతుక్షయ, వ్రణ, మేహ, భగంధరాదిసమస్తామయ నిబర్హణార్థం హరిహరనామాత్మక త్రయీమూర్తయే భాగవతే ఛాయా సమేత శ్రీసూర్యనారాయణ నమస్కారం కరిష్యేనమః.

శ్లో॥ ధ్యేయస్సదా సవితృమండలమధ్యవర్తీ నారాయణస్సరసిజాసనసన్నివిష్టః।
కేయూరవాన్ మకరకుండలవాన్ కిరీటీహారీ హిరణ్మయవపుర్ధృతశంఖచక్రః॥

శ్లో॥ భానూభాస్కరమార్తాండ చండరశ్మిదివాకరః।
ఆరోగ్యమాయుర్విజయం శ్రియః పుత్రాంశ్చ దేహి మే॥

శ్లో॥ ఆదిదేవనమస్తుభ్యం ప్రసీదమమభాస్కర। దివాకర నమస్తుభ్యం ప్రభాకర
స్తుతే॥

మంత్రము.

మిత్ర, రవి, సూర్య, భాను, ఖగ, పూష, హిరణ్యగర్భ, మరీచయేనమః। ఆత్మప్రదక్షిణనమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

మూలము.

హ్రాం, హ్రీం, హ్రూం, హ్రేం, హ్రైం, హ్రోం, హ్రః, శ్రీ ఛాయాపద్మినీ ఉషా సమేత శ్రీ సూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మణేనమః॥ నమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

౧౦౮ సారులు జపముచేయవలెను.

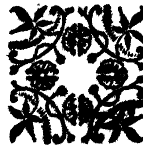
విషయసూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

తృతీయాశ్వాసము.

చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ

శుభమస్తు.

ధన్వంతరివిజయ

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్టదేవతాప్రార్థనము.

సీ. శ్రీవిష్ణుమూర్తిని సేవ జేయుచునుందు శరణుజొచ్చితి నయ్య శంభునకును
బ్రహ్మదేవుని నెప్డు ప్రార్థన జేసెద విఘ్ననాయకు పూజ విడువకుందు
ధన్వంతరి పదయుగ్మముల్ తప్పక కొల్చెద మ్రొక్కెద నశ్వనులకు మోదమలర
సకలలోకకవుల సన్నుతి జేసెద భారతి నిను చాల బ్రస్తుతింప

గీ. శబ్దశాస్త్రంబు ఛందస్సు చదువలేదు। నమ్మితిని నన్ను రక్షించు నెమ్మనమున
చిత్తగింపుము మనవిని శీఘ్రముగను। వాక్కు దయచేయుమమ్మ గీర్వాణి వేగ.

తా. శ్రీమన్నారాయణమూర్తిని సదా సేవ జేయుచునున్నాను. ఓసాంబశివమూర్తీ నీకు శరణు జేయుచునున్నాను. ఓబ్రహ్మదేవ నిన్ను ఎల్లప్పుడును నేను ప్రార్థన జేయుచున్నాను. ఓవిఘ్నేశ్వరుడా నీపూజ విడువకుండ జేయుచున్నాను. అయ్యాధన్వంతరీ తమపాదములు తప్పకుండ గొల్చుచున్నాను. ఓ అశ్వనీదేవతలారా తమకు నేను మహాసంతోషముగా మ్రొక్కుచున్నాను. సకలలోకములయందు వెలసియుండు ఓకవీశ్వరులారా మిమ్ము నేను స్తోత్రములు జేయుచున్నాను. ఓసరస్వతీదేవి నిన్ను అనేకవిధముల ప్రస్తుతి జేయుచుంటిని. శబ్దశాస్త్రములును ఛందస్సును చదువుకొనలేదు. నిన్ను నమ్మియున్న నన్ను రక్షింపభారము నీదేసుమీ. నామనవి చిత్తగింపుమమ్మా ఓసరస్వతీదేవి నాకు వేగమే శబ్దములు దయచేయగదమ్మా.

సీ. శ్రీయాంజనేయ మీచరణముల్ నమ్మితి గరగున రావయ్య శరణుశరణు
ఈవేళ నీపూజ నెడబాయకున్నాను నరసన్నేయుండుము శరణుశరణు
శతయోజనములుగల్గు శరనిధిదాటిన శంకరాంశోద్భవ శరణుశరణు
వజ్రశరీరని న్వదలకకొల్తు విచారముల్ దీర్పుము శరణుశరణు

గీ. ఎన్నవశమె నీమహిమంబు లెవరికైన । పరమపావన వేగనా పాపములను
పారదోలుము రక్షింపు పవనతనయ । ఆదరింపుము నాతండ్రి యాంజనేయ.

తా. శోభనయుక్తుండవగు హనుమంతుడా నీపాదపద్మములు నమ్మియున్నాను. వేగముగా రావయ్యా నీకు శరణుజేయుచున్నాను. ఎల్లప్పుడునన్నెడబాయకుండ నుండవలయును. నూరుయోజనములదూరము గలుగునట్టి సముద్రముదాటిన నీవు ఈశ్వరాంశానంభూతుడవుగనుక తమకు శరణుజేయుచున్నాను. వజ్రదేహముగలవాడవై వెలయు నిన్ను విడువకుండ పూజజేయుచున్నాను. చింతలడంగింప వలయునని నీకు శరణుజేయుచున్నాను. మీయొక్క ప్రభావము ఎవరును కనుగొనలేరు పావనమూర్తివి నాపాపములబారదోలవలసినది. ఓపావనమూర్తీ వాయుకుమారుడా నన్ను రక్షించవలసినది నన్ను దయచూడవలసినది ఓ అంజనేయ.

2. వంశానుక్రమణిక.

సీ. శ్రీలక్ష్మీపురముతో చెలగుచునమముగా రాణించుచును సూర్యరాయపురము
బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్రులుచాల పాడిపంటలచేత భాసురముగ
నాపురంబుననున్న యమరంగ నూర్భాగ బాబాజీమల్క్రిష్ణ భ్రాజితముగ
బహుకాలమునకును బాబాజీకొమరుడై యుదయించెనుక్రిష్ణయాజ్వలోన;

గీ. పేరుగొల్లయనసుచును పేరుబెట్టి । పిలిచిరాతలిదండ్రులు ప్రియముగాను
వరసముగ జెందినారయ్య వక్రగాను । ప్రజలునంతోషమూరగా బ్రబలముయ్యె

తా. శ్రీమహాలక్ష్మీపురముతోఁ చెలగుచు సమముగా ప్రకాశించు చున్నటువంటి సూర్యరాయపాలెములోను బ్రాహ్మణులును రాజులును కోమట్లును శూద్రులును చాల పాడిపంటలునుకలిగి ప్రకా

శించుచుండును. ఈ సూర్యరాయ పురములో కాపురమున్నటువంటి దూదేకుల బావాజీసాహెబు మల్కాజీసాహెబు యిద్దరు అన్నదమ్ములు ఒప్పుచున్నారు. కొంతకాలమునకు బావాజీసాహెబున కొకకుమారుడు పుట్టినాడు. బిడ్డలుబ్రతుకనందున గొల్లవాని పేరుపెట్టినారు. గొల్లడని పిలుచుచుండ వాడును తలిదండ్రులును సమస్తమైనవారును సంతోషము పొందగాను ప్రఖ్యాతిగలవాఁడయినాడు.

సీ. గొల్లనామంబని కొద్దిసేయగ రాదు సోమతేజము మోము సొగసువాఁడు
సారసదళముల సరియైన నేత్రముల్ క్రముకభూజముబోలు గళమువాఁడు
ఇంద్రచాపముబోలు నింపైనకన్బొమల్ పొడవైనబాహులఁ బొందువాఁడు
నునుపైనవక్షము చక్కనిదేహమున్ కనుపించుపాదముల్ బరగువాడు
గీ. విష్ణుదీరూపుచేసెను వీనికెపుడు । దానధర్మములందును దాతకర్ణుఁ
డవ్వయప్పలపాదంబు లతిముదమున । పూజసేయుచునున్నాడు పుణ్యుడితడు.

తా. గొల్లవానిపేరని కొద్దిసేయవలదు. చంద్రునితో సమానమయినవాడు. తామరరేకులవంటి నేత్రములు కలవాడు. పోకవృక్షముతోసమానమైన కంఠముగలవాడు. ఇంద్రుని వింటిబద్దతో సమానమైన కనుబొమ్మలుకలవాడు. పొడవైనచేతులవాడు. నునుపైనటువంటిరొమ్ముగలవాడు. కాంతిగలిగినటువంటి పాదములుగలవాడు. విష్ణుమూర్తివనిరి. ఈరూపమును కలుగజేసినవాడు. ధర్మమునకర్ణుడు అనిపించుకొన్నవాడు. తల్లిదండ్రుల పాదపూజచేసిన పుణ్యాత్ముడు.

సీ. పుణ్యాత్మగొల్లకు పుత్రులిద్దరమును పాడమితిమయ్యయీ పుడమిలోన
ప్రేమతో బైరాగి పేరును బెట్టియు పోషించినారు సుభోగములను
చతుశ్శాస్త్రములను చదివెను నాయన్న యేమిచదువును నేనెరుగలేను
వరగనుకట్టుహారితచ్చియు ననుజూచి వైద్యయోగము దెల్ప వయినముగను
గీ. తెనుగుగాజేయుమని దెల్ప తేజమగను । చెప్పుమనగను జెప్పితి చెలఁగ జగతి
చిన్నబైరాగిచెప్పిన సీసములకు । తప్పులను దిద్దువారలే దలియుదండ్రి.

తా. పుణ్యాత్ముడయిన గొల్లకు కుమారుఖ్ళుయిద్దరము ఓపుణ్యాత్ములార పుట్టినాము. ఈభూమియందుబిడ్డలు బ్రతుకనందున మాయిద్దరికిని పెదబయిరాగి చినబైరాగియని పేర్లుంచి మహాభోగముగా పెంచినారు. చదువుశాస్త్రములు మాఅన్నగారు చదువుకొన్నవాడు. నేను చదువుకొనలేదు. ఒకనాటిరోజున శ్రీమహావిష్ణువు నన్నుజూచి వైద్యయోగమును చెప్పినాడు. వయినముగా జెప్పుమనిరి గనుక చెప్పినాను. చినబయిరాగిచెప్పిన సీసపద్యాలకు వీటిలోతప్పులు దిద్దినటువంటివారు తల్లిదండ్రులు.

౩ అంతర్గతవిషయములు.

సీ. మాతాతమాతండ్రి మాజననముమీకు జనులార జెప్పితి జగములోన
అయిదుప్రాణంబులు నష్టధాతువులును నవనిలోవ్యాధులు యజుడు చేసె
వైకుంఠవాసుడు వైద్యుడై జన్మించె రుద్రుడౌషధమాట రూఢిగాను
ముగ్గురుమూర్తులు మూలమై దేహాన నాదుకయుండిరి యఖిలమునకు

గీ. ఇన్నిగల్పించినారయ్య యిలనుమీద । వారిమహిమెన్నయెవరికి వశముకాదు
గానరాకుండనున్నారు కలియుగమున । బుద్ధిచేతనుచూడుడీ బుధులుమీరు.

తా. మాతాతగారి జన్మమును నాతండ్రిగారిజన్మమును మాజన్మమును ఓమానవులారా తమతో చెప్పుకొనియుంటిని. ఈ భూమియందు అయిదుప్రాణాలును ఎనిమిది ధాతువులును ఈ భూమియందున్న రోగాదులు బ్రహ్మదేవుడు చేసినాడు. శ్రీమన్నారాయణుండు వైద్యుడై జన్మించినాడు. ఈశ్వరుడు ఔషధమైనాడు ముగ్గురు మూర్తులును మూలమునై అఖిలప్రాణములకు ఆధారమైయున్నారు. ఇన్నికల్పనచేసియున్నారు. ఈభూమియందు వారిమహిమలుఎన్నటకు ఎవరికివశము కాదు. ఎవరికిని కనుపించకుండసున్నారు. ఈ కలియుగమున పెద్దలకు బోధపడును. తెలియనివారికి తెలియదు.

సీ. వసుధభిషజులు ధన్వంతరివిజయము వినరయ్యమీరును విన్నవమును
నాలుగాశ్వాసము లోలిమై జెప్పెద ముందుమావంశను ముదముమీర

అష్టధాతువులను నఖిలరోగాదులు మరిద్వితీయాశ్వాసమందు సరగ
శుద్ధులు భస్మముల్ సూటిమార్గమ్ములు మూడవ దానిలో ముఖ్యముగను
గీ. అన్నిరసములుగూర్చక యౌషధములు। నాలుగవ దానియందను నతులమీకు
ఆదరించుడి యీకథ నధిపులార। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను

తా. ఈభూమియందున్నటువంటి వైద్యులయినవారు ఈధన్వంతరివిజయమను గ్రంథము వినరయ్యా మనవి జేయుచున్నాను. నాలుగు ఆశ్వాసముల గ్రంథము జెప్పుచున్నాను. ముందుగా మావంశమొక యాశ్వాసము ఎనిమిదిధాతువులును సమస్తమయినటువంటి రోగములును రెండవయాశ్వాసములో చెప్పియున్నాను. శుద్ధులును భస్మములును యింకను కొన్నిమార్గములును మూడవయాశ్వాసమునం జెప్పుచున్నాను. సమస్తమైన రసాలును గూర్చుకొని ఔషధములుచేయు ప్రకారములు నాలుగవ ఆశ్వాసములో జెప్పుచున్నాను. ఓవైద్యులారా శరణుజేయుచున్న నాకథయంతయు మీకు అనుకూలించవలయును. అనవిష్ణుమూర్తి బైరాగితో బలికినాడు.

ఇది బైరాగి చేసిన ధన్వంతరివిజయమునం బ్రథమాశ్వాసము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

4. నాడీవివరము.

సీ. అవనిలోవైద్యులా నందరువినరయ్య విన్నవించెదనొక్కటి వినుడలర
అష్టనాళ్ళనుమీర లమరంగవీక్షించి యాశతిసేయుడీ యాత్మనునవు
సాధ్యమసాధ్యమా సంకటమునురోని యౌషధంబిచ్చిన హరియుమెచ్చు
శాస్త్రయుక్తముగాను సల్పనివైద్యుడు యమలోకవాసిస్సియై యుండెయుండు
గీ. నాదుమాటలునిజముగా నమ్ముడయ్య। తప్పుగలిగిన వారిని దండధరుడు
శిక్షజేయుచునున్నాడు శీఘ్రముగను। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

సీ. ధర్మాత్ములైనట్టి ధన్వంతరులకెల్ల మనవి జేసెదను సామాన్యులార
వాతంబునకురక్త వనజాననుండును పీతాంబరుడురక్త పిత్తమునకు
నరగ శ్లేష్మమునకు శంభుండురక్తయు ముగ్గురు మూర్తులు ముదము మీర
నెనుబదినాలుగా నెన్నికలక్షలు ప్రాణులకల్పించె ప్రాజ్ఞులలర
గీ. తెరలలోపలగూడుక తెలియకుండ । ప్రీతిమలాడింపుచున్నాడు ప్రాణికోట్ల
తత్వవైద్యులకిదియును తథ్యమనుచు । విష్ణుబైరాగితో దెల్పె విశదముగను.

5. వాతధాతుపరీక్ష.

సీ. వినరయ్యవైద్యులు విన్నవమొక్కటి వాతధాతువుయొక్క వరుసమీకు
ప్రథమాంగుళముక్రింద బరికించిచూడుడీ యేకచిత్తంబున నెంచిమీరు
పుట్టలలో బ్రాకు భుజగంబువగిదిని తాంబేలులాగున తారుచుండు
జలములలోనుండు జలచరంబనుజల్గ నాలుగురీతుల నడచునెపుడు
గీ. తెలివిగా జూచువారికి తేటపడును । శాస్త్రమెరుగని వైద్యము సల్పరాదు
మూఢవైద్యులకెప్పుడు ముక్తిలేదు । విష్ణుబయిరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. వినరయ్యా వైద్యులారా మనవి నాధాతువుయొక్క ప్రకారము మొదటి వ్రేలిక్రిందను పరీక్షజేసి యేకచిత్తము అనగా స్వస్తచిత్తమున జూచునది. పుట్టలలో బ్రాకు సర్పమువలెనగునవి తాంబేలువలెనగునవి తారుచుండును నీళ్ళలో తిరుగుచుండునటువంటి జలగవలెను ఈచెప్పిన నాలుగువిధాల నడతల నడుచుచుండును గ్రహించుకొనగల వారికి కనుపించియుండును శాస్త్రము చదువుకొననివారు వైద్యము సేయరాదు మూఢ వైద్యులకు బరలోకము లేదని విష్ణు బైరాగితో సెలవిచ్చెను.

6. పైత్యధాతుపరీక్ష.

సీ. ప్రియముగా వినరయ్య పిత్తధాతువిధము పెద్దవ్రేలికి క్రింద పెనగుచుండు
మండూకములవలె మరిమరి నడచును క్రిమికంబులుగాయు శీఘ్రముగను
పురుషాకారము నెప్పు పురమున నెగయుచు లావుకపక్షియు లఘువనుండు
ఘనులైన వైద్యులీ గతులుగ్రహించి యౌషధమీయ నాయువు చాల పెరుగు

గీ. జనులతత్వంబు దెలియక నల్పవైద్య । మాయమునికడదూతయు నతడెయితడు
నరకమున బడుదురు వీరలరయతుదకు । విష్ణు బైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

టీ. సంతోషముగా వినరయ్యా పైత్యధాతువుయొక్క ప్రకారము మధ్యవ్రేలిక్రిందను పెనిగా నడచుచుండును, కప్పవలె నెగసి యెగసి నడచుచుండును, ఆడుకోవెలవలె కూయుచున్నట్టు నడచుచుండును, పోతుకాకి పుతము వేసినట్టుగా నడుచుచుండును, లకుముకిపక్షివలె నడుచుచుండును. ఘనులైనవైద్యులు ఈప్రకారము నూహాజేసి ఔషధమిచ్చినయత్తముకు ఆయుర్వృద్ధి యగును. మనుష్యుల తత్వము తెలియకుండ జేసిన వైద్యులు యమధర్మరాజు దగ్గరనుండెడు దూతలెటువంటివారో అటువంటివారే. నరకములో నీమూర్ఖవైద్యులు పడిపోవుదురని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో చెప్పినాడు.

7. శ్లేష్మధాతుపరీక్ష.

సీ. శ్లేష్మధాతువునొక్క చేష్టలుజెప్పెద చిన్నవ్రేలిక్రిందఁ జెలఁగుచుండు
గహనభూములనుండు గజగమనమ్మున నందునంచగతిని నుండునంద
ముగను శైలతలాగ్రములయందు నిబురివిప్పి యాడుచున్న శిఖిచయంబుబోలు
కొక్కరకోయని కోళ్ళనుగ్రుక్కన గూయుచునున్నయా గురుతునదగు

గీ. వాతకఫపైత్యవర్గంబు వరుసగాను । హస్తమును నాభిచరణము లాననమును
దేహములమూత్రనేత్రముల్ దెలియుమనుచు । విష్ణుబైరాగిలో బల్కె విశదముగను.

టీ. శ్లేష్మధాతువు నడచు ప్రకారము కడవ్రేలి క్రిందను నడచును. అరణ్యభూములయందున్నటువంటి యేనుగువలెనడుచుచుండును హంసవలె అందముగానడచును. పర్వతాగ్రమందు పురివిప్పియాడుచున్నటువంటి నెమళ్ళు నాట్యములుచేయుచున్న ప్రకారము నడచుచుండును. వాతమును, పైత్యమును, శ్లేష్మమును, హస్తమును, నాభియు పాదములును. ముఖమందును, శరీరమును, విరేచనమును, అల్పాచమానమును, కనులయందును, ఈవాతపైత్యశ్లేష్మాదులును, ఈ చెప్పిన

యోనిమిదింటను నడుచుచుండును. మీరు నిదానము చేసికోవలసినదని విష్ణుబైరాగితో విశదపరచినాడు.

8. ధాతుపరీక్షా నిషేధసమయములు.

సీ. సాపాటు చేసియు స్నానంబు చేసిన గమలజాక్షులతోడఁ గలసియున్న
గల్లును దాగిన గంజాయిదిన్నను కోళ్ళగుడ్డియలను గుడిచియున్న
ఉరగమాంసము దిన్న నుపవాసమున్నను మండూకమాంసంబు మరియుఁదిన్న
నెండను దిరిగిన నేర్చిననలసిన భూతంబు సోకిన భువిని జనులు

గీ. ధాతువులు వీరికెప్పుడు దబ్బరముగ । నాడుచున్నవి యిదియేమి యనుచు మీరు
దేహమీరీతి దనియెప్డు తెలియుమనుచు । విష్ణుబైరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. భోజనము చేసిన, స్నానంబు చేసిన స్త్రీలతో సంగమము జేసి యలసిన, కల్లుదాగిన, గంజాయిదిన్న. కోడిగుండెలుదిన్న, పాములదిన్న, ఉపవాసమున్న. కప్పమాంసముదిన్న, ఎండనుతిరిగి యలసిన, ఏడ్చిన, దయ్యముపట్టినవానికి ఈచెప్పిన నడతలనునడిచినవారికి ధాతువులు దబ్బరలుగా నాడుచున్నవి. ఈలాగుననున్నవని సంశయపడక వీనిశరీరము ప్రకృతి యిట్టిదని యనుకోవలసినదని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితోఁ బలికెను.

9. లంఘననిషేధము.

సీ. కాంతకు గర్భిణి కనుపించునప్పుడు నతిసారమును బుట్టి యలయునాడు
నేత్రరోగములచే నేడ్చుచున్నప్పుడు ముదిమిగల్గియు చాల మూల్గినపుడు
వీర్యంబు నష్టమై విరిగిపోయిన యప్డు గ్రహణిబుట్టిన యప్డు గ్రక్కునపుడు
క్షయపాండువుల చేత శ్రమపడునప్పుడు నుబ్బసంబును నెగ యూపిరియగు

గీ. నిట్టివేళను ధాతువు లింపుగాగ । మందవనియాత్మ నెరుగుచు నుండి మరియు
లంఘనము పేరినుంచుట లాఘవమ్ము । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. స్త్రీలుగర్భిణులై యున్నపుడును, అతిసారముపుట్టినపుడును, అలసినపుడును, నేత్రరోగములచే నేడ్చుచున్నపుడును, ముసలివాడై

మూల్గుచున్నపుడును, వీర్యమువిరిగి పడిపోయినపుడును, విరేచనములు పుట్టునపుడును, వాంతులు వెళ్ళుచున్నపుడును, క్షయలు పాండురోగములప్పుడును, బాధకాలమపుడును, ఇటువంటి వేళల ధాతువులు యుక్తంబుగానుండవని మనముననెఱిగియుండి యీరోగులను లంఖనములుంచకూడదు. ఉంచిన పక్షముకు రోగులకు వైద్యులకు ఆయాసమని విష్ణు బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

10. ఔషధగర్హణము.

సీ. నేత్రముల్ నీరున నెడలకయున్నను నేత్రముల్ నీరును నెడలుచున్న
గళమునశ్లేష్మము గట్టిగానున్నను నాసికసన్నమైననునణగిన
కన్నులకెవ్వరు కనుపడకున్నను కనుకొలుకులనల్పు గానబడిన
నుమ్మివేయగబోవ నుదరముపైబడ్డ కాళ్ళుతీపులుచాల గల్గియున్న

గీ వినగబడకుండ మందమై వీనులున్న। వైద్యులైనట్టివారలు వమునముగను
నిట్టిగుణములకౌషధ మివగవలదు। విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్కె విశదముగను.

తా. కనులలో నీళ్ళులేకపోయినను, నీళ్ళు మిక్కిలి వెళ్ళుచున్నను, కంఠమందు శ్లేష్మము కదలకయున్నను, కళ్ళకొలుకులు నలుపుగా కన్పించినను, ఉమ్మివేయబోయిన రొమ్ముమీదపడినను, కాళ్ళు చాలా తీపులుగానున్నను, చెవులు వినరాకయున్నను, ఇటువంటి గుణములు కనుపించినపక్షముకు ఔషధమియ్యవలదని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

11. పదమూడుసన్నిపాతములు, ప్రవేశించువేళలు.

సీ. ఆకలిలేమియు నాతలింతతరుచు నరుచిజిహ్వయరుచి యగుచునున్న
బరుషగామాటలు బలుకుచునున్నను కన్నులమంటలు కలిగియున్న
బయటగుడేనను బాధయుతలనొప్పి చలికినొనూర్చక తలగుచున్న
కన్నులుమూసియు కలవరింపుచునున్న దేహతాపముచేత దొరలుచున్న

గీ. గుణములన్నియు జూచియు గుర్తెరింగి । నిజమూజర ధాతువనియింది నిశ్చయముగ
నవని నెన్నిక జేసిన యశమునదుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కెc విశదముగను.

12. సన్నిపాతప్రవర్తకములు.

సీ. సన్నిపాతము వచ్చు సమయముల్ జెప్పెద బూరెయరిసె గారి బుచ్చుకొన్న
చన్నీళ్ళస్నానము చక్కగా జేయుచు చెలులసంగమును జేయుచున్న
ఖాండమూరమునాడు పచ్చిపిండియుదిన్న బిడ్డగల్గినయప్డు భీతిపడిన
అతిదుఃఖముల చేత నలసటనిద్రింప పరుగెత్తిపెద్దగా బలుకుచున్న

గీ. అట్టితరిజూచిc సంధుల ననుసరించి। వీనిలోనారు సాధ్యముల్ విశదముగను
నలవి కాకుండ నెవరికి నారుసుకటి। విష్ణుబైరాగితో జెప్పె వితరముగను.

తా. బూరెలు అరిసెలు గారెలు ఇవిపుచ్చుకొన్నప్పుడు చన్నీళ్ళ స్నానముచేసినప్పుడు స్త్రీలతో సురతముచేసినప్పుడును ముట్టయిన రోజున పచ్చిపిండితిన్నప్పుడును బిడ్డగలిగినపుడును. భయపడినప్పుడును మిక్కిలి యేడ్చినప్పుడును అలసటపడి నిద్రపోయినప్పుడును పరుగెత్తినప్పుడును పెద్దమాటలు ఆడినప్పుడును అట్టి సమయములుజూచి సంధులు అనుసరించును. వీనిలో ఆరుసన్నిపాతంబులు సాధ్యములు. ఏడుసన్నిపాతంబు లెవరికిసాధ్యముకావు.

13. సాధ్యసంధులు

సీ. చెలగుచుc బాడుచు చిరునవ్వునవ్వను చిత్రవిభ్రమసంధి శీఘ్రముగతి
శయములుబలుక ప్రలాపసన్నియు మరిసంధికసన్నియు సరసముగను
తంద్రగుణముగల తాంద్రికసన్నియు జిహ్వకసన్నియు చింతజేయ
ఘనగుణములుగల కర్ణికసన్నియు ఆరుసాధ్యము లవనిలోన

గీ. నిర్ణయము చేసి రౌషధ వర్ణమునుదు । హరిహరాదులకృప చేత నవనియందు
బ్రతుకుచుండెడి సివియారు ప్రబలముగను । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను

తా. చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము చిత్రముగా సంగీతము పాడుచు నవ్వుచుండును. ప్రలాపసన్నిపాతము ప్రళయములుబల్కును. సంధికస

న్నిపాతము సరసత్వముగలది. తాంద్రికసన్నిపాతము. తంద్రగుణములు కలది. జిహ్వాకసన్నిపాతము చింత జేయును. కర్ణికసన్నిపాతము ఘనాధికమైనటువంటి గుణములుకలది ఈఆరు సన్నిపాతములు సాధ్యమని ఔషధము ఇచ్చినపక్షముకు ఈశ్వరుడును, విష్ణువును వీరియనుగ్రహము చేతను బ్రతుకుచుండును, అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా చెప్పినాడు.

14 సాధ్యసంధిదినప్రమాణములు.

సీ. చిత్తవిభ్రమసన్నిచిన్నెలు వినరయ్య సంగీతములుపాడు చక్కగాను
దిక్కులుచూచుచు దిగులుపడుచునుండు కన్నులుమూసియు గదలకుండు
ప్రక్కనొప్పులటంచు పలుమారుదెలుపుచు వడిగ నేడ్చుచునుండు వణకుచుండు
నిట్టట్టుచూచుచు నీల్గిలబడియుండు తత్తరపడుచుండు దగ్గుచుండు

గీ. కడుపునొప్పియునొకవేళ గానుపించు । నేకవింశతిదినముల కెంచిచూడ
హరియనుగ్రహచేత తేలించు నవనియందు । విష్ణు బైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాతాన కుండేగుణములు సంగీతములు పాడును, దిక్కులు చూచును, దిగులు పడుచుండును, కన్నులు మూయుచుండును, కదలకుండనుండును, ప్రక్కలు నొప్పియని పలుమారుచెప్పుచు ఏడ్చుచు, వణకుచుండును, ఇటునటుచూచుచు చతికిలబడుచు తత్తరపడుచు దగ్గుచుండును కడుపునొప్పిచేత బాధపడుచు ఇరువది యొక్కదినములనాటికి రూఢిగాను శ్రీమహావిష్ణు దయచేత బ్రతుకునని బైరాగితో విష్ణుమూర్తి విశదముగా బలికినాడు.

15 ప్రలాపసంధి

సీ. రహిప్రలాపకసన్ని ప్రఖ్యాతివినరయ్య పిచ్చిమాటలుచాల ప్రేలుచుండు
ఒకవేళవాతంబు ఒకవేళపైత్యము శ్లేష్మంబువల్లగా జేయుచుండు
కాయంబుమిక్కిలి కంతనుబొందుచు తలనొప్పిగలిగియు దగ్గుచుండు

తాపజ్వరముతోను తహతహపడుచుండు నంతలో దాహము నడుగుచుండు
పలుమారులేచుచు పరుగెత్తబోవుచు తరుచుమాటలుజెప్ప తప్పకుండ

గీ మలముమూత్రముజరుగుసుమందముగను। బదియునాలుగుదినములబలమునణగి
హరియుగృపచేతదేలించు నవనియందు। విష్ణుబైరాగితోజెప్పె విశదముగను.

తా. ప్రలాపసన్నిపాత ప్రభావము పేలవపుమాటలు చాలాపేలుచుండును. ఒకసమయమందు వాతమును ఒకసమయమందు పైత్యమును ఒకసమయమందు శ్లేష్మమును చల్లగాజేయుచుండును శరీరము మిక్కిలి కంపమునొందియుండును తలనొప్పికలిగియుండును, దగ్గుచుండును, తాపజ్వరమును అలసటపడుచుండును అప్పుడేదాహముపుచ్చుకొనుచుండును ఉండియుండి లేచుచుండును పరుగెత్తబోవుచుండును మిక్కిలి మాటలు చెప్పచుండును మలమును మూత్రమును మందముగాజరుగుచుండును పదునాలుగు రోజులనాటికి యీరోగానికి బలము అణగును మహావిష్ణుదయచేత జీవించును. అనిబైరాగితో విష్ణుమూర్తి విశదముగా జెప్పినాడు.

16 సంధిక.

సీ. సంధికసన్నియు చక్కగానిరయ్య త్వరగత్వరగలేచి దాహమడుగు
దగ్గులుగలుగుచు దబ్బరలాడుచు నాడందఱిజూచి నవ్వుచుండు
పుక్కిళ్ళకొలదిగా పూరించుశ్లేష్మము అగ్గితాకెననుచు నడలుచుండు
కడుపుబ్బయునుచాల కడుపునొప్పియుగల్గి యెగరోజుబుట్టియు నేడ్చుచుండు

గీ. భ్రాంతిమూర్తియుబడలిక బాధపడును। సప్తదినములనాటికి సన్నిపాత
మచ్యుతునిదయజీవించు నవనియందు। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. సంధిక సన్నిపాతమునకుండు గుణాలు దవ్వదవ్వన లేచి దాహము అడుగును దగ్గులు కలుగును దబ్బరలాడును అందరిని చూచినవ్వును అబద్ధములాడును నోటినిండ శ్లేష్మము వచ్చుచుండును వేడిగా నున్నదని యేడ్చుచుండును కడుపుబ్బును నొప్పియు నెగరోజును కలిగి

యుండును ఏడుచుచుండును ఆపేక్షకలిగియుండును మూర్ఛకలిగియుండును బడలికకలిగియుండును బాధపడుచుండును ఏడురోజుల నాటికి, కూడ జీవించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

17 తాంద్రికము.

సీ. తాంద్రికసన్నియు తప్పకవినరయ్య తంద్రపుగుణములు దగిలియుండు
పలుమారుబిలుచుచు బలుమాటలనుబల్క నాలుక పెదవుల నములుచుండు
బిరుసుననిండియు బిడకలాగుండును దేహవిదాహమై దెరలుచుండు
విరివిగాకన్నులు వికసించియుండును నిర్విణ్ణుడైకంట నీరుగారు
గీ. తీటలనుబుట్టిదేహము త్రిప్పుచుండు పంచవింశతికీసన్ని పరిహరించు
హరియుకృపచేత జీవించునవనియందు। విష్ణుబయిరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. తాంద్రికసన్నిపాతమునకుఉండు గుణములు తంద్రగుణాలు కలిగియుండును మరియుమరియు పిలుచుచుండును కొంటెమాటలు ఆడుచుండును నాలుకచే పెదవులు నములుచుండును నాలుకబిరుసుపడి పిడకలాగున నెండిచెమ్మలేక యుండును శరీరమువేదనచేత విదాహము గానుండును నేత్రములు పెద్దవై మూతలుపడకుండ యుండును పడిచూచుచు మాటలులేకుండనుండును కనులవెంట నీరుగారుచుండును శరీరముదురదలుపుట్టి త్రిప్పుచుండును. ఇరువది అయిదవనాటికి యీసన్నిపాతము మానును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

18 జిహ్వగము.

సీ. జిహ్వగసన్నియు జిహ్వయెండుచునుండు మాటలు రాకను మణగియుండు
నాలుకపగిలియు నల్లగానుండును ముల్లుగలిగిజిహ్వ మూసియుండు
నెగయూర్ధ్వమైచాల దిగులుపడుచునుండు తాపజ్వరముతోడ తాపచుండు
దాహంబునధిక మైంతహతపడుచుండు జ్వరముతీవ్రముగానుజరుగుచుండు
గీ. నూకిలింతలునెక్కుడుగనుగిసివచ్చు పదియునారు దినములకుపరిహరించు
హరియుగృపచేత జీవించునవనియందు విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. జిహ్వాగసన్నిపాతమునకుండు గుణాలు-జిహ్వ యిగురుచుండును మాటలురాకుండ నూరకేయుండును నాలుక పగిలి నల్లబడి ముల్లుగలిగి జిహ్వ మూసికొనియుండును ఎగయూపిరిచేతను అలసటపడుచుండును. తాపజ్వరముచేత తారులాడుచుండును దాహము అధికముగా దాగుచుండును. జ్వరము తీవ్రముగానుండును ఓకిలింతలును ఎక్కిళ్ళును వచ్చుచుండును. పదునారురోజులనాటికి యీసన్నిపాతము పరిహరించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

19 కర్ణికము.

సీ. కర్ణికసన్నియు ఘనులారవినరయ్య ప్రచురంపుగుణములు ప్రబలుచుండు
హిక్కడొక్కయుడోకు నెడలకయుండును కళ్ళనొవ్వలచేత కలకపడును
రెండువీనులక్రింద రెండుచిల్లులువేసి తీపుచేతసతల త్రిప్పుచుండు
నిద్రబట్టకతాను నిలుకడదప్పియు శోభకాసలుశ్వాస సోలుచుండు
గీ. వాతపైత్యంబు లెప్పుడు వదలకుండు। మూడుమాసంబులకు దాక మూల్గుచుండు
హరియుగృపచేత జీవించు నవనియందు। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. కర్ణిక సన్నిపాతములకుండుగుణాలు ప్రబలమైనటువంటిగుణాలుకన్పించును. ఇక కడుపులో అప్పటయుచు కళ్ళుకలిగి నొప్పిగానుండును. రెండుచెవులదరిని రెండు బిళ్లలువేసి బాధచేతను శిరస్సు త్రిప్పుకొనుచుండును. నిద్రబట్టక నిజబుద్ధితప్పియుండును శోభలును కాసలును, శ్వాసలును, వాటిచేతను స్రుక్కుచుండును. వాతము ను పైత్యమును ఈరెండును వదలకుండును. మూడునెలలు దనుక కర్ణికసన్నిపాతము వదలకుండనుండును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగాం బలికినాడు.

20 అసాధ్యసంధులు.

సీ. చిత్తంబు చెదరంగ శీతంబు గ్రసించి శీతాంగమును నేగుశీఘ్రముగను
అంతకసన్నియు హతమని తెలియుండికుద్గాహసన్నియురుత్తయగుచు

భగ్ననేత్రపుసన్ని భంగంబుగావించు రక్తేష్టివేంచేయు రమణవిడిచి
కంఠకుబ్జకసన్ని గళమునుబిగబట్టి కదలకుండగ బ్రాణి కడకుఁజేర్చు
గీ. ఆపదలుజెంది యాభిన్యమంతమగును। హరిహరాదులకివియును నారసొకటి
సాధ్యములుగావు జనులకు సాధ్యమవును। విష్ణుబైరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. మనస్సు చెదిరిపోవులాగున దేహము శీతలమై శీతాంగ సన్నిపాతము వెడలిపోవును. అంతకసన్నిపాతము హాతమని తెలియ వలసినది. రుగ్దాహసన్నిపాతము రుత్తియగును భగ్ననేత్ర సన్నిపాతము భంగముచేసిపోవును. రక్తేష్టిసన్నిపాతము వెళ్ళునదినిజము. కంఠకుబ్జగ సన్నిపాతము గొంతుక గట్టిగాబట్టుకొని ప్రాణము దీసివేయును. అభిన్యసన్నిపాతము మహా ఆపత్తును జెంది హతమై పోవును విష్ణుకును ఈశ్వరునకును ఈయేడు సన్నిపాతములుసాధ్యముకానివి అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

21 శీతాంగము.

సీ. సీతాంగసన్నియు శీఘ్రంబ వినఁడయ్య యతిపైత్యదేహమై యలరుచుండు
వాంతిగల్గుచునుండు వడిగమూర్ఛిల్లియు వదలకుండగచాల వదలకుండు
వేసినకాల్చేయియ్యి వేసినట్లేయుండు నెక్కిళ్ళువచ్చును నెడపకుండ
కుతికలోశ్లేష్మము కుటిలమైయుండును దాహముసెగరోజు దగ్గుచుండు
గీ. వీనులకు మాటలేమియు వినఁగరావు। హరిహరాదులకీసన్ని యలవికాదు
వక్షమగునాటికిరోగి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబైరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. శీతాంగసన్నిపాతములకుండు గుణములు శరీరముశీతలమయి యుండును. వాంతివెళ్లుచుండును. మూర్ఛగలిగియుండును. వణకుచుండును. కాళ్లుచేతులును ఏలాగువేసినవి ఆలాగేయుండును. ఎక్కిళ్లువేగముగా వచ్చుచుండును. గొంతుకలో శ్లేష్మము కదలకుండ నుండును. దాహముగలిగియుండును. ఎగరోజునుదగ్గుగలిగియుండును. చెవులకుమాటలు వినరాకుండును. హరిహరాదులకు ఈ సన్నిపాతము

అలవికాదు. పదునేను రోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణము చాలించును అని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

22 అంతకము.

సీ. అంతకసన్నియు నాశ్చర్యమువినుండి కాయంబునెప్పటి కాంతినుండు
సందుసందులనొప్పి చాలగనుండును కాళ్ళుతీపులువెట్టు ఘనముగాను
ఒడలుచీదరదోఁచు నోపికయుండదు తరుచుచాంచల్యము దగులుచుండు
తంద్రగలుగుచుండు తాపంబువచ్చియు మలముబంధించియు మందముగను
గీ. కనులుపుసిగట్టి నీరొగిగారుచుండు। హరిహరాదులకీసంధి యలవికాదు
పదిదినమ్ముల కీసంధి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబయిరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. అంతక సన్నిపాతమునకుండు గుణములు- ఎప్పటివలెనే కాంతిగలిగియుండును. కీళ్ళసందున చాల నొచ్చుచుండును. కాళ్ళు మిక్కిలిగాతీపెత్తుచుండును. ఒడలుచీదరమై ఓపికలేకమనస్సు చంచలమగుచుండును. తంద్రగలిగియుండును. తాపముగలిగియుండును. మలబద్ధముచేసి మందముగానుండును. నేత్రములుపుసిగట్టి నీరుగారుచుండును. హరిహరాదులకీసన్నిపాతము అసాధ్యము. పదిరోజులనాటికి యీరోగిప్రాణము చాలించును. అని విష బయిరాగితోఁ బలికెను.

23 రుగ్దాహకము.

సీ. రుగ్దాహసన్నియు రూఢిగావినరయ్య దాహంబుబుట్టియు దగ్గుచుండు
మతిభ్రమమోహించు మరిమరియేడ్చును కుత్తుకెండెననుచు కుములుచుండు
నెక్కిళ్ళచేతను బాధ్రచునుండును ప్రేలేపమాటలు ప్రేలుచుండు
మలమూత్రములెండు మలినముగజరుగు నొసటరొమ్మున చెమ్మ మసలుచుండు
గీ. జాముకొకరీతిగానుండు జాడ్యములను। హరిహరాదులకీసంధి యలవికాదు
వింశతిదినంబులకురోగి విడుచుప్రాణి। విష్ణుబైరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. రుగ్దాహ సన్నిపాతమునకుండు గుణములు దగ్గును దాహమును గలిగియుండును. మతిభ్రమచేతను మోహించి మరిమరియేడ్చు

చుకంఠము ఇగురుచున్నదని దుఃఖపడుచుండును. వెక్కిళ్ళు విస్తారముచేతను బాధపడుచుండును. ప్రేలాపములు ప్రేలుచుండును. మలమూత్రము మందముగా జరుగుచుండును నోసటను రొమ్మునను చెమట యోడుచుండును. జామునకు ఒక్కొక్కరీతిగా సంకటముండును. హరిహరాదులకీ సన్నిపాతము అసాధ్యమని యిరవయిరోజుల నాటికి యీరోగి ప్రాణములు చాలించుచునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

24. భగ్ననేత్రకము.

సీ. భగ్ననేత్రపుసంధి బాగుగావినరయ్య కళ్లువాచియుచూపు గానకుండు
నేత్రముల్ నీరును నెర్రగమ్ముచుండును పెక్కుమాటలుచాల ప్రేలుచుండు
కంపరమొందుచు కలవరింపుచునుండు కన్నులుమూసియు కలతపడును
అక్రమవాక్యములాడుచునుండును మాత్రముువిడుచుచు మాల్గుచుండు

గీ. అంతకంఠపుజాడ్యము నధికమగును । హరిహరాదులకీసన్ని యలవికాదు
ఏడుదినములకీరోగి యొడలుప్రాణి । విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. భగ్ననేత్రపు సన్నిపాతమునకుండు గుణములు, నేత్రములువాచి చూపు కనుపించకుండ నుండును. కనులనీరుకారుచుండును. శరీరము కంపరమును కలవరింతలునుకలిగియుండును. నేత్రములుమూసికలతపడును. అక్రమపుమాటలు ఆడుచుండును అల్పాచమానము చేయుచు మూల్గుచుండును రోజునకురోజు సంకటము అధికముగా అవును. హరిహరాదులకు ఈసన్నిపాతము అసాధ్యమని యేడురోజులకు యీరోగి ప్రాణము చాలించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికియున్నాడు.

25 రక్తష్ఠీవకము.

సీ. రక్తష్ఠీవపుసన్ని రాణించువినుడయ్య మూర్ఛచేవడిగను మూల్గుచుండు
తరుచుగారక్తము తలబాకిటగపడు నాసికవెంటను నడచుచుండు

ఘోరమగుమాటలునుగొన్ని ప్రబలతబలుకను ఎక్కిళ్లవాంతియు నైడలుచుండు
తీవ్రపుజ్వరమును ద్రిప్పసతిక్కయు వెననునూరిగురుదను విస్తరించు

గీ. నిన్ని గుణములుదీనిని విడువకుండు। హరిహరాదులకీసన్ని యలవికాదు
పదిదినమ్ములకీరోగి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబైరాగితోబలెక్క విశదముగను.

తా. రక్తేష్టి సన్నిపాతమునకుండు గుణములు మూర్ఛపోవు చుండును. మూలుగుచుండును. విస్తారముగా నోటివెంబడి ముక్కువెంటను రక్తము వెళ్లుచుండును. అబద్ధములాడుచుండును. ఎక్కిళ్లును వాంతులును వెళ్లుచుండును. త్వరితమయిన ఉష్ణమునుతిప్పను, తిక్కనునోరిగురుదను విస్తారముగానుండును. హరిహరాదుల కీసన్నిపాతము అలవికాదనియు, పదిరోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణము వదలునని విష్ణు బైరాగితో బలికెను.

26 కంఠకుబ్జము.

సీ. కంఠకుబ్జముసన్ని గతిమీరువినరయ్య మెడయుకుదియఁబడు మెదలకుండ
కడుపులోగుండ్రించు కంపరమొందుచు వడిగవడిగ వాంతి వచ్చుచుండు
వేగముగాచాల వెడలునెక్కిళ్ళను తలనొప్పిచేతను తరుచునేడ్చు
కనులనీళ్ళుపగారు కాయంబుతీపునై మూర్ఛచే మెదలక మునిగియుండు

గీ. దాహమడుగుచునుండును దగ్గుచుండు। హరిహరాదులకీసన్ని యలవికాదు
పరగపదుమూడురోజుల ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబైరాగితో దెల్ప విశదముగను.

తా. కంఠకుబ్జకసన్నిపాతమున కుండుగుణములు. మెడకుదియబడి మెదలకుండనుండును. గర్భములోగుండ్రింపుచేతను శరీరము గగుర్పొడుచుచుండును. తరుచుగావాంతివెళ్ళుచుండును. ఎగరోజునుముక్కలి ఎక్కిళ్ళువచ్చును. శిరస్సునొప్పిచేతను రోదనము చేయుచుండును. నేత్రములవెంట నీళ్లుకారుచుండును. శరీరము తీపుతీయుచుండును. మూర్ఛపడిమెదలకుండ నుండును. విస్తారముదాహము పుచ్చుకొను చుండును. దగ్గుగలిగియుండును. ఈసన్నిపాతము హరిహరాదులకు

అలవికాదని పదుమూడురోజులనాటికి ప్రాణముతీసివేయునని విష్ణుబై రాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

27. అభిన్నకము.

సీ. అభిన్నసన్నిపాతమున ఎరయ్య తాపంబుతంద్రయుఁ దగిలియుండు
నిస్పత్త్వదేహమై నిద్రపోవుచునుండు మందంబుబుట్టియు మణిగియుండు
అతికష్టపడుచుండు నతిరోజుచుండును దృష్ణాతిశయమునఁ దేలుచుండు
దోషజ్వరముతోడ దోరుచునుండును దేహంబునొప్పిచేఁ దెరలుచుండు
గీ శ్వాసగలుగుచునుండు నిశ్వాసములును। హరిహరాదులకీసన్ని యలవి కాదు
పక్షముగు నాటికీరోగి ప్రాణివిడుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. అభిన్నక సన్నిపాతమునకుండు లక్షణములు. తంద్రకలిగియుండును. దేహమునిస్సత్తువై నిద్రయధికముగా నుండును మందముగా మాటలాడుచుండును. మిక్కిలి రోగరోజుచేతను కష్టపడుచుండును. ఆకలి అతిశయముచేతను తూలుచుండును. దోషజ్వరముచేత దొరలుచుండును. శరీరమునొప్పిచేయుచుండును. శ్వాసలును నిశ్వాసలును, వచ్చుచుండును. హరిహరాదులకీ సన్నిపాతము అలవికాదని పదునేనురోజులనాటికి యీరోగి ప్రాణము చాలించునని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

వ. ఈ యేడుసన్నిపాతములు అసాధ్యములని వైద్యులెఱుంగునది.

28 వాతజ్వరనిదానము.

సీ. వాతజ్వరంబును వరుసగా వినరయ్య నల్లగాముఖమును నలుపుచుండు
తిమ్మిరిగల్గియు తీటతాకుచునుండు దాహమధికముగ తాగుచుండు
సన్నపుచెమటలు సర్వాంగముననుండు పెదవులునెండియు పేలుచుండు
మలముబంధించియు మందమై యుండును చక్కగా జ్వరమును జరుగుచుండు
గీ. మలమునల్లగఁబడుచుండు మందముగను। వికృముసూత్రము తెల్లగాని స్రవించు
మాటలు సమములై యుండుమంచిగాను। విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కెవిశదముగను

తా. వాతజ్వరమునకుండు గుణములు- ముఖమునల్లబారియుండును. తిమ్మిరిబారియుండును, తీటగలిగియుండును, దాహము విస్తారముగా పుచ్చుకొనుచుండును. సన్నపుచెమట దేహమంత కలిగియుండును, పెదవులు ఆరి పగిలియుండును, విరేచనముబంధించి మందగతిగానుండును; జ్వరముగలిగియుండును, విరేచనము నల్లగా వెళ్లుచుండును, అల్పాచవానము తెల్లగాపడుచుండును. మాటలు మంచిగానే మాట్లాడును అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

29. పిత్తజ్వరలక్షణము.

సీ. పిత్తజ్వరగుణమూప్రియముగా వినరయ్య అతిసారమును నిద్రయలసటయును
పచ్చనైయెఱ్ఱనై పడుమూత్రములను వక్రపుమాటలు వదరుచుండు
దాహమధికముగ దాగుచునుండును ముందువాంతియువెనుకమూర్ఛవచ్చు
మనజాలజూచియు మదపుమాటలుబల్కు నూరుచేదైయుండునోరువాడు
గీ. పసపుచాయను నేత్రముల్పరగుచుండు పెద్దమాటలు తరుచుగాప్రేలుచుండు
హస్తములనాభిత్వరితమైయాడుచుండు విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. పిత్తజ్వరమునకుండుగుణములు. అతిసారమును, నిద్రను, అలసటను కలిగియుండును. మూత్రమును, మలమును నెఱ్ఱగానైన, పచ్చగానైనపడును. చెడుగుమాటలు ఆడుచుండును, దాహముమిక్కిలిపుచ్చుకొనును, ముందుగావాంతి వెనుకమూర్ఛయునువచ్చును, ప్రజలనుజూచి మదించినమాటలు ఆడును, నోరు చేదును ఎండియుండును, నేత్రములు పసుపుచాయగానుండును, పెద్దమాటలు ఆడుచుండును. చేతులయందును నాభియందును త్వరితముగా ఆడుచుండును అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

30. కఫజ్వరలక్షణము.

సీ. కఫజ్వరంబునుమీరు కరుణతో వినరయ్య అన్నంబుతెల్లగా నమరియుండు
దేహంబుబలియును తెలియకయుండును కాసయుశ్వాసయుఁ గలిగియుండు

ఆరుచిగుణమ్ములు నావలింతలు బుట్టు నెక్కయు తీటయు విరుగకుండు
కంఠంబులో నొప్పి కలవరింపులు గల్గి పుసికట్టి కన్నులు పొసకుచుండు

గీ. తెలుపుచారిన మలమూత్రములు తెరఁగు । నాలుకపై నీళ్ళు నెప్పుడు నడచుచుండు
హీనస్వరముసునై యుండు హిక్కయుండు । విష్ణుబైరాగితో జెప్పె విశదముగను.

తా. కఫజ్వరమనగా శ్లేష్మజ్వరము దీనిగుణములు ముఖము తెల్లగానుండును. శరీరముయొక్క చలినిరోటుఁగక యుండును కాసలును శ్వాసలును కలిగియుండును. అరుచిగుణమును ఆవలింతలును కలిగియుండును ఎక్కయు తీటయు వదలకుండ నుండును గొంతులో నొప్పియు కలవరింతలును కలుగును నేత్రములు పుసికట్టి పుసికింతలుగలిగి యుండును తెల్లనిమలమును మూత్రమును పడుచుండును నాలుకమీఁద నీరు కారుచుండును స్వరహీనమయి యుండును హిక్కగానుండును అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

31. భూతజ్వరనిదానము.

సీ. భూతజ్వరంబును బుధులార వినరయ్య వెఱ్ఱిమాటలు బలుకు వెతల నొందు
అన్నంబుపై చాల యాపేక్ష పడుచుండు వీవనపై కనుల్ విరిసియుండు
పాడుచు నాడుచు పనినిద్రబోవుచు పరిపరివిధముల బలుకుచుండు
విరివైన జ్వరముచే విడువక పుణుకుచు అపసవ్యములు కొన్ని యాడుచుండు

గీ. కేకవేయుచునుండును కెవ్వమనుచు । పరువులెత్తగబోవును పట్టుకొన్న
పళ్ళుగొరుకుచునుండును పంతముగను । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. భూతజ్వరమునకుండు లక్షణములు వెఱ్ఱిమాటలాడును వెతలబడును భోజనముమీఁద కోరికగానుండును నేత్రములు పెద్దవిగా విరిసియుండును పాటలుపాడుచు ఆడుచు నిద్రపోవుచుండును అనేకములుపలుకులు పలుకుచుండును విస్తారమయినజ్వరముచేతను పుణికింతలు ఆడును అపసవ్యపుమాటలు ఆడును కెవ్వుకెవ్వున కేకవేయుచుండును పట్టుకొన్నగాని పరుగెత్తబోవును దంతాలుకొరకను అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగాఁ బల్కినాడు.

32 అజీర్ణ జ్వరనిదానము.

సీ. లలిన జీర్ణజ్వర లక్షణము వినుడి డగ్గుత్తికనుపడి దగ్గుచుండు
ఎక్కిళ్ళువాంతియు నెడలుచునుండును పడిగాను జ్వరమును వచ్చుచుండు
గడియగడెకు కద్పు గట్టిగానుచ్చను దీపన లేకను దిగులుపడును
పలుకూరువచ్చును పరిమళింపుచు తేన్పు కాళ్ళుతీపులు చాల ఘనము జెందు
గీ. మలము కొద్దిగ జరుగును మందముగను । గుఱ్ఱుగుఱ్ఱుగను చునుండు గర్భమందు
ఇన్ని గుణములు దీనికి నెడలకుండు । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. అజీర్ణజ్వరమునకుండు లక్షణములు వెక్కివెక్కిపడుచు దగ్గుచుండును ఎక్కిళ్ళును వాంతులును వెళ్ళుచుండును. కడుపులోన గుఱగుఱమనుచుండును ఇటువంటిగుణములు ఈయజీర్ణమున కుండునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

33 అభిఘాతజ్వరనిదానము

సీ. పురములో వైద్యులు పూజ్యులు వినరయ్య పెద్దరోదన గాగ పేర్లుచుండు
పని చేయవలసిన పడిపడి నడచిన నభిఘాతజ్వరమును ననుసరించి
దానికి గుణములు దాహవిదాహముల్ చెమట దేహంబున జరుగుచుండు
అన్యతంబులెవ్వను వాడుచునుండును కాయ మొల్లను నొప్పి కలుగుచుండు
గీ. వనిత మీదను భ్రాంతియు వదలకుండు । శీతలాన్నము మీదను చింత చేయు
గుణముహీనము నైయుండు గురుతు లేక । విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. అభిఘాతజ్వరమునకుండు లక్షణములు మిక్కిలి యేడ్చినను పనిచేసియలసినను దురుసుగా నడిచినను అభిఘాతజ్వరము అనుసరించును. దాహమును విదాహమును దేహమంతట చెమటగలుగును. కళ్లలాడుచుండును, శరీరము నొచ్చుచుండును. స్త్రీలమీద కోరికయుండును. చల్ది అన్నముమీద వాంఛయుండును. గుర్తుగక బుద్ధిహీనముగలుగును. అని విష్ణుబైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

34 ద్వంద్వజ్వరనిదానము.

సీ. త్వరగాను వినుడయ్య ద్వంద్వజ్వర గుణంబు చలియును జ్వరమును సంభవించు
కాళ్ళు చేతులు పట్టి కట్టినట్లుండును కరపాదములకును గల్గుమంట

అతిసారముననేసి యతినిద్రపోవుచు ముఖముకడుపుకాళ్ళు ముందువాచు
దేహంబుతెల్లనై దాహంబుపులకించు అపవంధ్యములు చేయు నావలించు

గీ తలనునొప్పియుతాపంబు తరుచునుండు! కడుపుకుట్టుచునుండును కష్టపడును
గోళ్ళురెప్పలరక్తములో గొట్టిపోవు। విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. ద్వంద్వజ్వరగుణములు చలియునిద్రయు అధికముగానుం డును కాళ్లను చేతులునుబట్టి కట్టివేసినట్టుగానుండును కాళ్ళుచేతులు మంటలుగానుండును. అతిసారమును నిద్రయును కల్గును. ముఖమును కడుపును కాళ్లునువాచును. శరీరము తెల్లగాపాలియుండును. దేహ ము పులకరించుచుండును. అవక్రపు చేష్టలు చేయుచుండును, ఆవలిం చును. తలనొప్పియు తాపమును విస్తారముగానుండును గర్భముకుట్టు చుండును. కష్టపడుచుండును. గోళ్లను కనురెప్పలనురక్తము లేకయుం డును. అనివిష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

35. అపథ్యదోషములు.

సీ. అరయనపథ్యంపు టవలక్షణవినుడి వేదనబడుచుండు వెతలబడును
రొమ్మమంటయటంచు రోదనసేయుచు దబ్బరలాడుచు దగనుపడును
మూర్ఛతంద్రయుగల్గి మూల్గుచునుండును ప్రశయపుకలుకలు ప్రబలముగను
అక్రిమమాటలు నాడుచునుండును కడుపునొచ్చుచునుండు గట్టిగాను

గీ ఇన్నిగుణములు దీనికినెడపకుండు। దోషలక్షణములపథ్య దోషమనుచు
నేరుపరచియునౌషధ మియ్యవలయు। విష్ణుబయిరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. అపథ్య దోషలక్షణములు వేదనపడును వెతలపడును రొ మ్ములోమంటచేత నేడ్చును అబద్ధములు ఆడును దగగలిగియుండును మూర్ఛగలుగును. ప్రలాపపుమాటలు విస్తారముగా జెప్పును. కడుపు నొచ్చును. ఇటువంటి గుణములు అన్ని దీనికుండును. ఇది అపథ్యదోష లక్షణమని నిర్ణయముచేసి ఔషధమిచ్చునది అని విష్ణుమూర్తి బైరా గితో విశదముగా బల్కినాడు.

ఇది బయిరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమున
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ

శుభమస్తు.

ధన్వంతరివిజయము.

తృతీయాశ్వాసము.

36. నవరత్నములకు అధిపతులు.

సీ. నవరత్నములకుఁ బ్రభువులను వినరయ్య పద్మరాగము ప్రీతి భానునకును
సొంపగుముత్యముల్ సోమునకుప్రియమ్ము పగడముల్ ప్రియమగు భౌమునకును
ఘనమైనబుధునకు గరుడపచ్చలు ప్రీతి పుష్యరాగము గురువునకుఁ బ్రీతి
భాసురవజ్రముల్ భార్గవునకుఁ బ్రీతి నిజముశనికిఁ బ్రీతి నీలములును
గీ. రమణవైడూర్యములు ప్రీతి రాహువునకు। కేవలముప్రీతి గోమేధి కేతువునకు
రత్నములుతొమ్మిదింటికి ప్రభువులనుచు। విష్ణుబైరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. నవరత్నములకు అధిపతులు పద్మరాగములకు సూర్యుడు ముత్యములకు చంద్రుడు పగడములకు అంగారకుడు గరుడపచ్చలకు బుధుడు పుష్యరాగములకు బృహస్పతి వజ్రములకు శుక్రుడు నీలములకు శనైశ్చరుఁడు వైడూర్యములకు రాహువు గోమేధికములకు కేతువు ఈనవరత్నాలకు అధిదేవతలు.

37. నవరత్నాలకుశుద్ధి.

సీ. పూజితంబైనట్టి పుష్యరాగమునకు సులభనీళ్ళశుద్ధి యుత్తమంబు
అనువైనపగడంబు లావుపాలనుశుద్ధి నీలిరసమ్మున నీలమునకు
తక్కులరసముతో తగమౌక్తికముశుద్ధి పరికడుగునశుద్ధి వజ్రమునకు
మాదీఫలరసాన మంచిగోమేధిక శుద్ధిగావించిన శుభమునిచ్చు
గీ. ఘనతవైడూర్యములశుద్ధి కరకతాడి। పచ్చలకుచల్లలోశుద్ధి పాటియగును
నిజము మాణిక్యములశుద్ధి నిమ్మపండ్ల। విష్ణుబంటురాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. పుష్యరాగము ఉలవనీళ్ళనుడికించిన శుద్ధియవును. పగడాలు ఆవుపాలతో నుడికించిన శుద్ధియగును. నీలాలు నీలియాకులరసాన నుడికించిన శుద్ధియవును ముత్యాలు తక్కోలరసమున నుడికించిన శుద్ధియగును వజ్రాలు వరికదుగుతోనుడికించిన శుద్ధియగును గోమేధికము మాదీఫలరసముననుడికించిన శుద్ధియగు వైదూర్యము కరకతాడిరసమున నుడికించిన శుద్ధియవును పచ్చలు చల్లతోనుడికించిన శుద్ధియవును మాణిక్యము నిమ్మపండ్లరసముతోనుడికించిన శుద్ధియవును ఈనవరత్నములకు శుద్ధులుచేయు ప్రకారములు.

38. నవరత్నభస్మయోగము.

సీ. మాక్షికటంకణ మణిశిలగంధక హరదములీరసము తాళకము
అర్కక్షీరములతో నసపుగానిడినూరి జెముడుపాలనుకొంత సేపునూరి
నవరత్నములనిండ నలదిగాల్పార్చియు వజ్రపుమూసలో వరుసగాను
గజపుటంబులుమూడు గట్టిగా వేసిన మృతిబొందిభస్మమౌ మృదువుగాను

గీ. వైనముగ మీరువినరయ్య వైద్యులార । వజ్రవైక్రాంతములకొక వరుసగాను
పుటములను వేయుమనుచును పుడమిలోన । విష్ణువైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. మాక్షికమును, వెలిగారమును, మణిశిలయును, గంధకమును, ఇంగిలీకమును, పాదరసమును, తాళకమును, ఇవి అన్ని జిల్లేడుపాలనూరి జెముడుపాలనుకొంతసేపు నూరి యిదిరత్నములపై నిండరాచి గాల్పార్చి వజ్రపుమూసలోనుంచి మూడు గజపుటములువేసిన భస్మమవును. వజ్రములకును వైక్రాంతములకును శుద్ధులును భస్మముచేసే ప్రకారమును ఒక్కరీతిగాని వేయవలసినది.

39. పాషాణముశుద్ధి.

సీ. పాషాణములశుద్ధి పటిమగా వినరయ్య జంబీరరసముతో జాముమూరి
అదివిళ్ళతలెజేసి యార్చిమూసనునిడి యొకజాము తేనెలో నునరవండి

వెల్లుల్లిరసముతో వేసిన నొకజాము విషమువారించియు విమలమగును
నించువిత్తులతోను నిజముగా నొకజాము వండిన శుద్ధియా వరుసగాను

గీ. మూడుపాషాణములకెల్ల మూలమైన శుద్ధినీరీతి జేసిన సుఖమునిచ్చు
హానిదప్పించు నౌషధ మమృతమనుచు। విష్ణుభైరాగితోఁబలెక్కి విశదముగను.

తా. పాషాణమును శుద్ధిచేయు ప్రకారము నిమ్మపండ్లరసమున జాముసూరి అడిబిళ్ళవలెజేసి ఆరించి ప్రమిదలోనుంచియొకజాము తేనెతోవండవలయును వెల్లుల్లిరసము నొకజాము వేసిన విషముహరించి స్వచ్ఛముగానుండును చేపవిత్తులరసమును ఒకజాముఉడికించిన శుద్ధియగును. ఉల్లిపాషాణమును గౌరీపాషాణమును దొడ్డిపాషాణమును యీ మూడు పాషాణములకు శుద్ధి యీప్రకారముగాచేసిన పత్యమున సుఖమునిచ్చును. హానితప్పించివేసి ఔషధము అమృతాన్నరూపమవును.

40. నాభిశుద్ధి.

సీ. వినరయ్యజనులార విషపములురెండు పొత్తుదుంపయు నాభి పొందుగాను
అందులో వసనాభి యనుకూలమైనదే శుద్ధిమీకెరిగింతు సూక్ష్మముగను
అడ్డెడు పంచిత మటికలోవలఁబోసి నాభియునందులో నానవేసి
ఒకదినముంచియు నొగివసనాభియు చనుబాలఁగడిగిన చక్కగాను

గీ. సరసు లీరీతిఁజేసిన సరసముగను। విషముతిక్కయు రెండును విరిగిపోవు
అన్నిరోగాలకిదియును భూషణమనుచు। విష్ణుభైరాగితోఁబలెక్కి విశదముగను,

తా. విషములు రెండుఅనఁగా పొత్తుదుంపయొకటి నాభియొకటికలవు. ఈ రెంటిలోను వసనాభి ప్రశస్తమయినది దానిశుద్ధి చెప్పుచున్నాను అడ్డెడు పంచితము అటికలోపోసి యీనాభి అందులో నానవేసి ఒకదినము నాననిచ్చి తీసి చనుబాలను కడిగి ఆరించిన శుద్ధియవును. విషగుణములును తిక్కలును ఈగుణములును పోవును. సమస్తరోగములకును తగును.

41. నేపాళములశుద్ధి.

సీ. నేపాళములశుద్ధి నేర్పుగా వినరయ్య గోవుమూత్రములోన గోమయంబు
గలిపియు రెండును గట్టికుండను బోసి యవిమొలచియు వానియందుఁ బోసి
రేయును బవలును రెండురోజులువండి నీళ్ళనుకడిగిన నేర్పుగాను
అదియావుపాలను నరజామువండి నేతనునరజాము వేచినవియన్ని

గీ. దీని యెండించినను శుద్ధి దివ్యముగను। ఘనమువైద్యులుమీరలు గట్టిగాను
మంచులను వైచినను మీకుమంచిదవుచు। విష్ణుబయిరాగితోఁబలెక్క విశదముగను.

తా. ఆవుపంచితములోను ఆవుపేడకల్పి రెండును కుండలోపోసి నేపాళములువలిచి ఆకుండలోపోసి రాత్రింబగళ్ళు రెండురోజులువండి అవితీసి నీళ్లనుకడిగి ఆవుపాలను అరజామువండి నేతితో ఆరజాము వేయించితీసి ఎండించిన దివ్యమవును మీరు ఔషధములలో నుంచుకొనిన అనుకూలముగా నుండును.

42. శొంతివగయిరాలశుద్ధి.

సీ. శొంఠిపైసున్నము సొంపుగరాచియు గాచినశుద్ధియుఁ గలుగునదియు
ఒగిపిప్పళ్ళరసమున నొకజామునెండింప వైదేహశుద్ధియా వయిననుగను
చల్లలోమిరియాలు చక్కఁగ తడపియు వేచినశుద్ధియు వేగమవును
వాముసున్నపునీళ్ళ వండిన నొకజాము హర్షమైయుఁడెడి నందతికిని

గీ. నీళ్ళవెలిగారమునుగల్పి నిప్పుమీఁద। గాచినను శుద్ధిగలుగును కనరుబోయి
యింగిలీకము చనుబాల నెనఁగుశుద్ధి। విష్ణుబైరాగితోఁబలెక్క విశదముగను.

తా. సొంటిపైన సున్నమురాచి నిప్పులమీదను వేసిన శుద్ధియవును. పిప్పళ్ళు చిత్రమూలరసమున తడిపి యెండనిచ్చిన శుద్ధి యవును. చల్లతో మిరియాలు తడిపిన శుద్ధి యవును. వాము సున్నపునీళ్లను ఒకజాముడికించిన శుద్ధి యవును. ఇంగిలీకముచనుబాలను ఉడికించిన శుద్ధి యవును.

సీ. పాలతుత్తము సన్నపాటిగుడ్డనుకట్టి సున్నపునంటచేశుద్ధివచ్చు
మాయూరతుత్తము మంచిపెరుగునన్నూరి యుడికించి యార్చినసుత్తమముగు
మణిశిలయనునది మంచిదిగాఁదెచ్చు జమిలిగుడ్డనుగట్టి జతనముగను
గొడ్డెమూత్రముకొంత క్రొత్తకుండనుబోసి మణిశిలపుల్లనుమరఁగఁగట్టి
గీ. కుండలోనంచులోనిది గూర్చిమరియు । మూడుదినములుయంత్రిన ముదముమీర
వండినను శుద్ధివచ్చును వాటముగను । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. పాలతుత్థము సన్నపాటిగుడ్డను మూటఁగట్టి సున్నపునీళ్ల తో వండిన శుద్ధియవును. మైలతుత్థము పెరుగుతోనూరి యుడికించిన శుద్ధి యవును. మణిశిల జమిలిగుడ్డనుకట్టిన మూట గొడ్డె మూత్రము క్రొత్తకుండలో పోసి మణిశిల పుల్లనుగట్టి కుండలో నంచులోనిదికూర్చి మూఁడుదినములు డోలాయంత్రమున వండినశుద్ధియవును.

43 పాదరసశుద్ధి.

సీ. పాదరసమ్మును పాటించివినరయ్య కందదుంపరసంబు కలగరాకు
వావిలజిల్లేడు వజ్రవల్లిరసమ్ము కలిసీళ్ళునుసిరిక కరకతాడి
రాజవృక్షరసంబు రాతిసున్నపునీరు చిత్రిదొగ్గలిపసుపు బత్తిపెరుగు
కరిధూపమునునిమ్మ గలిజేరురసముల నొకొక్కరసముతో నొకక్క జాము
గీ. నూనిగుడ్డనువడపోసి నూనుగాను । సప్తదోషంబులునుపోయి చల్లగాను
ఔషధంబులపాళ్ళకు హాషణమనుచు । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. పాదరసము శుద్ధిచేయు ప్రకారము— కంద దుంప రసమును, గుంటకలగరాకు రసమును, వావిలాకురసమును, జిల్లేడు పాలును. నల్లేరురసమును, కలిసీళ్ళును, ఉసిరికకాయరసమును, కరక్కాయలరసమును, తాడికాయలరసమును, రేలాకురసమును, రాతిసున్నపు నీళ్ళును, చిత్రమూలరసమును, దొగ్గలికూర రసమును, పచ్చిపసుపురసమును, గేదెపెరుగును, కరిదూపమును, గలిజేరురసమును, నిమ్మపండ్ల రస

మును ఈచెప్పిన రసములను ఒక్కొక్కజాము నూరి గుడ్డను వడపోసిన నేడుదోషములు పోయి చల్లగానుండును. ఔషధముల పాళ్ళకు హర్ష ముగానుండును.

44. తాళకముశుద్ధి.

సీ. పత్రితాళకమును పరిశుద్ధివినరయ్య పచ్చనరేకులిం పలరజేసి
ఆరేకులన్నియు నటికెలోపల బెట్టి అందులోపంచిత మమరబోసి
పదమూడుజాతులు పటిమగామంటచే చక్రగాశుద్ధియా సరసముగను
శుద్ధియానొకరోజు సున్నముతోఁ బండ జంబీరరసమున జామశుద్ధి
గీ. ఔషధపుపాళ్ళకిదియును నందియుండు। శుద్ధిగలిగిన జనులకు సుఖమునిచ్చు
శుద్ధిగాకున్నరోగుల సుఖముచెడును। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. తాళకమురేకులుగావలిచి అవికుండలోఁబెట్టి పంచితముపోసి పదమూడుజాములు పటిమగా మంటవేసి అనుకూలమయినటువంటి శుద్ధియవును. ఒకదినము సున్నపునీళ్ళతో నువండ శుద్ధియవును. నిమ్మపండ్లరసమున నొకజాముఉడికించిన శుద్ధియవును. ఔషధములలోనికి అనుకూలముగానుండును. శుద్ధియయినతర్వాత శుభమునిచ్చును. శుద్ధిగాకున్నపక్షమున సుఖముచెడిపోవును. అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితోఁ విశదముగా చెప్పినాడు.

45. గంధకశుద్ధి.

సీ. ఘనులారవినరయ్య గంధకశుద్ధియు కలిసిత్పు కలబంద కలగరాకు
ఆవుపాలును ఘృతమడ్డనరమ్మును మొగిలిగజ్జెరు మునుమోదుగయును
ఇన్నిరసంబులు నివిచట్టిలోఁబోసి చట్టిమీదనుబట్ట నద్దికట్టి
గంధకముపొడిగ గట్టిగానూరియు గుడ్డపైబోసియు మూగ్గితోను
గీ. బొగ్గునిప్పులు బోరుసులోఁబోసిమఱియు। చట్టిమీఁదను బెట్టిన చక్రగాను
పచ్చజొన్నలరీతిని పారునముచు। విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. గంధకము శుద్ధిచేయు ప్రకారము కలినీళ్ళును, కలబంద యు, గుంటకలగరాకురసమును, ఆవుపాలును, ఘృతమును, అర్ధసరము, గలిజేరు, మొగలిరేకులును, మునుమోదుగరసమును ఈరసములన్ని ఒకచట్టిలోబోసి ఆచట్టిమీదను బట్టవాసెనగట్టి బొగ్గునిప్పను బొరుసులో బోసి చట్టిమీదనుపెట్టిన పచ్చిజొన్నలవలె కుండలోనికి దిగును. అమృ తసిల గంధకమవును.

46 తామ్రశుద్ధి.

సీ. రాగిరేకులువేసి రెంటగాఁగాల్చియు నులవనీళ్ళనుముంచి యుంచవలయు
తరువాతదీసియు తఱచుగాఁగాల్చియు మఱి ప్రత్యక్షిరసమున మరలముంచి
తీసికాల్చియునది తింత్రిణీరసమున ముమ్మారుగాల్చియు ముంచవలయు
ఏడుమారులుగాల్చి యేడ్మారుచల్లనుముంచ శుద్ధిగలుగునిది శుభమునిచ్చు
గీ. అవియుఁదగ శుద్ధిగాకున్న హానివచ్చు। బుద్ధిమంతులు నెవ్వరైన భూమిలోన
సరసముగఁ జేయఁదీరీతి చక్కఁగాను। విష్టువయి రాగిలోఁబలెక్కు విశదముగను.

తా. రాగిరేకులు ఎఱ్ఱగాఁగాల్చి ఉలవనీళ్ళనుముంచి తరువాత దీసి తరుచుగా కాల్చి పొన్నగంటి రసములో ముంచి తిరుగ దీసి కాల్చి చింతాకు పసరులో ముమ్మారు ముంచి యేడుమారులు కాల్చి యేడు మారులు పులిచల్లలో ముంచిన శుద్ధియవును. ఈతామ్రము శుద్ధికాక పోయిన హానివచ్చునుగనుక చక్కఁగ పయిని చెప్పినప్రకారము శుద్ధిచే యవలసినది.

47 పంచలవణశుద్ధి.

సీ. లవణమ్ము సైంధవలవణమ్ము కలితోడ మర్దించియార్చిన మంచిశుద్ధి
సౌవర్చలవణమ్ము సరసమాగోమూత్రమున శుద్ధిపొందును ముదముమీర
లక్ష్యంబుగల బిడాలవణంబువల్లచే మర్దించియెండించ మహిమగలదు
గలిజేరురసమున పంచలవణమును గలిపియెండించిన గలుగుశుద్ధి

గీ. చింత్రిణీపత్రరసమును దీసితడపి। ముఖ్యముగ వేచశుద్ధి సముద్రలవణ
పంచలవణాలశుద్ధి యీపగిదిననుచు।విష్ణుబయిరాగితోఁజెప్పె విశదముగను.

తా. సైంధవలవణము కలిబోసినూరిన శుద్ధియవును. సౌవర్చలవణము గోమూత్రముననూరి యార్చిన శుద్ధియవును. బిడాలవణము పులిచల్లతోమర్దించి యెండించిన శుద్ధియవును చింతాకు రసమున దడిపి సముద్రలవణము వేచిన శుద్ధియవును. అయిదులవణములశుద్ధులు నీరీతిగా జేయవలెను.

48 గుగ్గిలము శుద్ధి.

సీ. విసరయ్యమీరలు విమలమానున్నపు నీళ్ళనుమర్దించి నేర్పుగాను
అవుపంచితమును నరటిసానయుఁగల్పి కుండలోఁబోసియుఁ గూర్మిలోడ
యంత్రానఁ దగరెండు యాములువ్వండించి చల్లార్చినప్డశుద్ధి చక్కగాను
సారిదిగుగ్గిలమును కరకతాడిరసాన నరగడెనూరియు ననువుగాను

గీ. ముద్దగాఁజేసి గుడ్డనుమూటగట్టి। నాల్గుగడియలువండిన నయముగాను
శుద్ధివచ్చును జనులకు సుఖమునసుచు। విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె విశదముగను

తా. విమలము శుద్ధిచేయుప్రకారము. గుగ్గిలము సున్నపునీళ్లనునూరి అవు పంచతమును, అరటిచెట్టు రసమును, కలిపి ఈమూడురసములును కుండలోపోసి యీవిమలము మూటగట్టి పుల్లనువ్రేలాడగట్టి కుండలో మీాదనుంచి డోలాయంత్రమున రెండుజాములు వండి చల్లార్చిన శుద్ధియగును. ఈగుగ్గిలము కరకతాడికాయల రసమున అరగడియనూరి అవి ముద్దచేసి గుడ్డనుమూటగట్టి నాలుగుగడియలు వండిన శుద్ధియై మానవులకు శుద్ధినిచ్చును.

49 1 ఇంగువశుద్ధి, 2 యవక్షారశుద్ధి, 3 సజ్జాక్షారశుద్ధి 4 సజ్జాకారశుద్ధి. 5 గజపిప్పళ్లశుద్ధి.

సీ. కలిసజ్జక్షారము కలిపిమర్దించిన నంతలోశుద్ధియా నారెనేని
యెకడాపుకడుగుతో యవక్షారమునునూరి తడిపియార్చినశుద్ధి తప్పకుండ

సజ్జకారముశుద్ధి చనుబాలనూరియు నీడనార్చినశుద్ధినిజముగాను
గట్టియాకుటిలోన గజపిప్పలినివేసి వేచినశుద్ధియు వేగమునను

గీ. అరయనరవిందరసమును నమరఁదీసి। యింగువయు జామునూరిన నింపుశుద్ధి
శాస్త్రసమ్మత మిదియు నల్పుఁడనుచు। విష్ణుబయిరాగిలోఁబలెక్క విశదముగను

తా. కలితోను సజ్జాకారము కలియనూరి ఆర్చిన శుద్ధియాను యరడపు కడుగుతోను యవక్షారముతడిపి యార్చిన శుద్ధియాను సజ్జాకారము చనుబాల నుడికించిన శుద్ధియవును గజపిప్పళ్లు మూకుట్లో వేసి వేయించిన శుద్ధియవును తామరాకురసముదీసి యింగువ జామునూరిన శుద్ధియవును ఇదిశాస్త్రసమ్మతమయినది.

50 బంగారముశుద్ధి.

సీ. బంగారుశుద్ధిని బాగుగావినరయ్య వెలిగారమునుగల్పి వేగఁగరిగి
యొప్పారేకులుజేసి యొత్తుబరదనిండ నలదియు నదియునునగ్నినార్చి
యారేకుబుగడిగి యావుపాలనుజాము నుడికించఁగాఁజాలయుత్తమమవు
ఉడికించవలెవెనక్క నులవనీళ్ళనుజాము వటివుగానుడికించి వంచితమున

గీ. కలినినొకజాముడికినను గట్టిగాను। కల్మషముబాసి కనకము కాంతివచ్చు
నెవరు నీరీతి చేసిన నెన్నికనుచు। విష్ణుబయిరాగిలోఁబలెక్క విశదముగను.

51 సూతకభస్మము.

సీ. బడబాగ్నిమూలము పటికదుత్తూరము కలబందహేరండ కటుకత్రయము
ఆవాలునుప్పును నార్దకసౌవీర మునువీటిలో సూతమునిడకుయు
కల్వమ్మునంబెట్టి కలియఁగమదించి కుప్పియుగాఁజేసికుండలోన
సాముద్రమునుబోసి నరగునవిదిబెట్టి మీఁదసాముద్రంబు మిన్నజేసి
కుండపైనూకును కుదురుగాఁజేసియు గుడ్డమన్నునుజుట్టి గురిగజుట్టి

గీ. బాగుగాపొయిమీఁద భాండముఁబెట్టియు పదిజాములుమంట్రపలఁజేసి
శీతలంబునఁదీసి శీఘ్రముగనుచట్టి చుట్టుమూచదరగ నారిదిజేసి

గీ. బట్టదీసిన నైనకుండబట్టియుండు। తెల్లగాభస్మమైయుండు తేజమొనఁగ
సూతభస్మంబుచేసెడి సూటియిదియు। విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. చిత్రమూలము వేరును, పటికయు, ఉమ్మెత్త వేరును, కలబందయును, ఆముదపు వేరును, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలును, ఆవాలును, ఉప్పును, అల్లమును, సౌవీరమును, వీని అన్నిటిలోను, పాదరసమునూరి కల్వములో ఉంచి మర్దించి కుప్పెజేసి కుండలో ఉప్పుపోసి ఆపైని ఈకుప్పెపెట్టి ఆమీదను ఉప్పుపోసి కుండమీద మూకుడు కుదురుగాజేసి గుడ్డజుట్టి మన్ను చుట్టు మెత్తి యీకుండ పొయిమీదబెట్టి పదిజాములు మంటబెట్టి చల్లారిన తర్వాతతీసి కుండ అంచుచుట్టుమన్ను విప్పివేసి కుండమీద మూకుడు తీసిన మూకుడుకు పట్టుకొనియుండును.

52 రసభస్మగుణము.

సీ. పారదభస్మము పటిమజెప్పెదనయ్య శొంఠిపాత్తునుజేసి సొంపుగాను
అగ్నిరసంబున నదిగడె మర్దించి అయిదుపూటలుదినుఁడౌషధమును
సప్తదినమ్ములు చప్పిడిచేసియు నెనిమిదింట నుప్పు దినఁగవలయు
పక్షంబునీరీతిపథ్యంబుజేసిన వాతగుల్మములను వాయువులను

గీ. మూర్ఛగళరోగశూలలు మూత్రకృచ్ఛ్ర। గండమాలలుకుష్ఠువుల్ కడకుఁదొలఁగు
కడుపునొప్పులుమాన్పునుకఫమునడఁచు। విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. పాదరసము యొక్క గుణము. శొంఠి యీ భస్మములో వేసి చిత్రమూలపురసమున ఒకగడియనూరి అయిదు రోజులు పుచ్చుకొని యేడురోజులు చప్పిడి అన్నము తినవలయును. ఎనిమిదవ రోజున ఉప్పు వేసుకొనవలెను. పదునేనురోజు లీలాగున పథ్యము జేసిన వాతగుల్మములును, వాయువులును, మూర్ఛరోగములును, గళరోగములును, శూలలును, మూత్రకృచ్ఛరోగములును, గండమాల రోగములును, కుష్ఠరోగములును, కడుపునొప్పులును మానును. కఫములణఁగును.

53 అభ్రకభస్మము.

సీ. వైద్యులందఱుమీరు వరుసగా వినరయ్య యభ్రకంబులు నాలుగవనిలోన
అందు నాల్గిటనొక్కఁ డమృతంబుసరివచ్చు కృష్ణాభ్రకంబును గూర్చితోను
రాతిరోటనదియురజముగదంచియు కలిబోసి కాచిన గలుగుశుద్ధి
కలువంబుననిడియు కలితోడమర్దించి మూకుడులోబెట్టిమూతగప్పి
మూఁడుపుటమ్ములుముదమొప్పఁగా వేసి యదియావుపాలలో నదురనూరి
గజపుటంబులుమూఁడు గట్టిగావేసియు నరక్షీరము చేత నారవేసి

గీ. తంజరాళనరసమునఁ గూర్చిమూఁడు। మఱియు పాలవలనీళ్ళను మరలనాఱు
నిన్నిపుటములభస్మమా నింపుగాను। ఔషధంబులనిడవచ్చు హర్షముగను

తా. వైద్యులందఱు వినవలసినది. భూమియందు నాలుగు అభ్రకములుగలవు. ఇందులో అమృతముతో సమానమయినది కృష్ణాభ్రకము. ఆయభ్రకమును రాతిరోటనువేసి చూర్ణముగాదంచి కలిపోసి ఉడికించిన శుద్ధియవును. ఇదికల్వములోపెట్టి కలితో మర్దించి మూకుడులోబెట్టి వేయినమూకుడుగప్పి కలినినూరియది మూఁడుపుటములు వేసి తరువాత జిల్లెడుపాలతోను, రావిచెక్కరసాననూరి మూఁడుపుటములువేసి మఱ్ఱియూడలరసాననూరి మూఁడుపుటములువేసి యులవనీళ్ళనూరి మూఁడుపుటములువేసి యిన్నిరసములచేతను పుటములు వేసిన యుత్తమయి భస్మమవును. ఔషధమువాడుకకు అనుకూలముగానుంచవచ్చును. ఈతీరున వేసినభస్మము బహుశ్రేష్ఠమవును.

54 సింధూరభస్మము.

సీ. అభ్రకసింధూర మదిచేయువిధమును వినుఁడయ్యచెప్పెద పెద్దలార
కలబంద కాకర గలిజేరునల్లాక్షి పొన్నగంటి సుగంధి పాలుపుదుం
బప్పుడుపెన్నేరు దూలగొండియునిప్ప కారుములగనల్ల కలుజుంట
భూతులసి వలాశమూందులుభృంగియు నేలగుమ్ముడియును నేలతాడి

వావిలడ్డసరంబు వాకుడుమగతంబ జెముడుజంబునునిమ్మ క్రమముగాను
ఒక్కొక్కరసములో నొక్కొక్క దినమును మర్దించిపుటముల మరఁగ వేయ
అభ్రకసింధురం బవునమృతమ్ముగ సురలకు సుధయెట్లొ నరులకును

గీ. జనులకమృతంబునిదియును జగతిలోన । నిదియు భక్షించువారికి నిహమువరము
మృత్యుభయమునుదప్పించు ముదమునిచ్చు । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. అభ్రకసింధూరము చేయు ప్రకారము చెప్పెదను కలబంద ను, గానుగను, గలిజేరును, సర్పాక్షిని, పొన్నగంటిని, సుగంధిని,దుష్టు పురసంబును, పెన్నేరును, దురదగొండియును, నుప్పిరసమును, కాకు ములగానును, నల్లకల్వదుంపలును, భూతులసియు, మోదుగయు,గుంట కలగరయు, బోడసరమును, నేలగుమ్మడియు, నేలతాడియు, వావిలియు అడ్డసరమును, వాకుడును, కడిమి, జెముడును, నేరేడును, నిమ్మరసమును, ఒక్కొక్కరసమును ఒక్కొక్కదినము మర్దించి ఒక్కొక్క పుటము వేసిన అభ్రకసింధూరమవును. దేవతలకు అమృతము ఎటువంటిదో మానవు లకు ఈ యభ్రకసింధూరము అటువంటిది. మృత్యుభయము దప్పించి సంతోషమునిచ్చును.

౭౭. ఉక్కుభస్మము.

సీ. ఉత్తమమైనట్టి యుక్కురాపిడిజేసి వరగనూనెనుజాము వండవలయు
జలములతోఁగడ్గి జాడెండలోఁబెట్టి నల్లతుమ్మరసమ్మున నునిగిబోని
అతినాల్గుగడియలు నమరవండియునార్చి తీసివేగంబున దివ్యముగను
జంబువృక్షరసాన జామునేపుడికించి మర్దించియెండించి మరలదాని
అడులకరసాన నరజామునుడికించి యెగినూరియెండించి యున్నదాని
తింత్రిణీరసములో తిరగంగనుడికించి యెండించియుడికించి యెనఁగవేగ
ములగలోనూరియు ముదముతోనెండించి గోమూత్రమునగాచి గొప్పగాను

గీ. మూకిటను బెట్టి యామీద మూతగప్పి । గజపుటము వేసి నట్టైన గట్టిగాను
భస్మమైయుండు నిదియును భాసురముగ । విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. ఉత్తమమైన ఉక్కురావిడిగాగోసి నూనెతో నొకజాముపండించి అది నీళ్ళుపోసి కడిగి ఒకజాము ఎండించి నల్లతుమ్మరసముపోసి నాలుగుగడియలువండి ఆరించి అదితీసి నేరేడురసాన జామడికించి యెండించి మరల దానిలో నుసిరికాయరసాన నాల్గుగడియలుడికించి నూరి యెండించి చింతాకురసాన తిరుగనుడికించి యెండించి మర్దించి యిది ములగాకురసాననూరి యెండించి గోమూత్రానుడికించి యిది మూకుట్లోపెట్టి ఆపైన మూకుడుగప్పి గజపుటము వేసిన మిక్కిలి ప్రకాశమానముగా నుండును.

56. ఖడ్గభస్మము.

సీ. ఖడ్గభస్మంబును కల్వంబులో బెట్టి వినరానిరసమున విడియనూరి
అదబిళ్లలనుజేసి యార్చి మూకిటబెట్టి ఆరొక్కగజపుట మమరవేసి
తిప్పతీగెరసము తీసిమర్దించియు పుటము లేడిటువేయ బొల్పుగాను
ఆవుపంచతమునవరలేక తెగనూరి యెండించిపుటములు నేడువేయ
దుష్టపాకురసాన దురుసుగానూరియు నార్చిపుటము వేయ నైదురెండు
అరకక్షీరముతోడ ననువుగమర్దించి గజపుటములు నేడు గాగజేసి
యిత్తురసమ్మున నిదినూరివిడువక వడిగజపుటములు వరుసనేడు

గీ. ఇన్నిపుటములు వేయగా నినునికాంతి। అద్భుతలోహంబుమిక్కిలియందముగను
జనములీరీతిలోహంబు నలుపుడనుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. కటారికోసిన రావిడిభస్మము కల్వానబోసి జెముడుపాడలరసాననూరి అది బిళ్ళలుచేసి మూకుట్లోపెట్టి యేడు గజపుటములువేసి తిప్పతీగరసాన నేడుపుటములువేసి దుష్టపాకురసముననూరి ఆర్చి యేడు పుటములువేసి జిల్లేడుపాలతో నేడుపుటములువేసి చెరుకు ఆకురసాన నేడుపుటములువేసి నిమ్మపండ్లరసాన నేడుపుటములువేసి యిన్నిపుటములునునీలాగునవేసిన సూర్యకాంతి వచ్చును. ఈచందముగ లోహము అగును.

57. బంగారుభస్మము.

సీ. బంగారురేకులు బలుపుగా వేయించి భస్మము వేయుట బాగుగాను
మాదీఫలరసాన మరిరసభస్మము గడియమర్దించియు గట్టిగాను
బంగారురేకుల బట్టించివత్తుగా మూసలో బెట్టియు మూతగప్పి
గొప్పపిడకలతోడ గొప్పపుటము వేయ బంగారుభస్మమౌ భాసురముగ
గీ. ప్రజలునీభస్మముందిన్న బ్రబలముగను। రాజ్యమును సిరియుసంపద రాజసమును
గట్టిగానెవరుజేసిన గల్గుననుచు। విష్ణుబైరాగిలోబలెక్క విశదముగను.

తా. బంగారు పల్చని రేకులుగా వేయించి మాదీఫల రసముతో మంచిరసభస్మమునూరి యీరేకులకు వత్తుగా పట్టించి మూసలోనుంచి మీదను మూసమూసి ఆవు పేడపిడకలతోను గొప్పపుటము వేసిన బంగారము రేకులు భస్మమగును మానవులీ భస్మమును పుచ్చుకొనిన రాజ్యమును, సిరిసంపత్తును గలుగును.

58. కాంతభస్మయోగము.

సీ. కాంతపురాళ్లను కాల్చి పుల్లనిచల్ల ముంచినశుద్ధియౌ ముదముమీర
గంధకమరపాలు కాంతంబులో పెట్టి కొండపిండియుగొమ్ము గోరివిడాకు
ఆస్ఫోటరసమును నాకిరిశుకంబును నిమ్మపండ్లరసాన నింపుగాను
ఒక్కొక్కరసముతో నొక్కొక్కయామము నూరిమూసనుబెట్టి తోరముగను
గీ. నైదుపుటములు వేసిన మోదముగను। కాంతభస్మమునైయుండు ఘనతమిగుల
ఔషధంబులనిడుటకు నలవియగును। విష్ణుబైరాగిలోబలెక్క విశదముగను.

తా. కాంతపురాళ్ళు అనగా సూదంటురాళ్లు ఎర్రగా కాల్చి పులిచల్లలో ముంచిన శుద్ధియగును. కాంతములోన గంధకము అరపాలుపెట్టి కొండపిండియాకు రసమును, కొమ్ము గోలిమిడాకు రసమును, జిల్లెడురసమును, మోదుగ రసమును, నిమ్మపండ్ల రసమును, ఒక్కొక్క రసముతో నొక్కొక జాము మర్దించి మూసలో బెట్టి అయి

దుపుటములు వేసిన భస్మమయియుండును ఔషధములలోనికి అనుకూలమయియుండును.

59. కాంతసిందూరరసము.

సీ. కాంతభస్మములోనఁ గల్పి హింగుళమును సమము రెండును జేసి సరసముగను
మర్కటరసమున మర్దన జేసియు నెఱ్ఱమన్నున మూసయొండ జేసి
యామూసలోనుంచి యాపైనమూసియు యెఱ్ఱవంకము మెత్తియు నగనార్చి
గజపుటంబులు మూషఘనముగా వేసిన బాలసూర్యునిఁ బోలి భాసురముగ
గీ. కాంతసింధూరమగును ఘనులకిడియు । నేలకులవంగ దాల్చినియేకముగను
గల్పి శర్కరతోఁ దిన్న కాంతివచ్చు । విష్ణుభైరాగితోఁ బలెక్కె విశదముగను.

తా. కాంతభస్మమును ఇంగిలీకమును సమముగా జేర్చి దూలగొండరసాన మర్దించి యెఱ్ఱమన్నుమూస జేసి యొండించి ఆమూసలోని దియుంచి యాపైన మూతమూసి యెఱ్ఱబురదరాచి యార్చి మూడు గజపుటములు వేసిన పొద్దుపొడుపు బోలినటువంటి ప్రకాశమానమైన కాంతిగలిగిన సింధూరము ఘనులయినవారికి యాలకులును, లవంగములును. దాల్చినిచెక్కయు నేకముగానూరి కలిపి యీయౌషధమును పంచదారతో నిచ్చిన వారికిచాల కాంతిగలుగును.

60 తాళకభస్మము.

సీ. తాళకభస్మము ధవళితంబగురీతి తెలిసినయదిమీకుఁ దెల్పువాఁడ
నిమ్మపండ్లరసాన నిజతాళకమ్మును బిళకముగానూరి బిళ్ళ చేసి
అపమార్గక్షారము నశ్వత్థక్షారము కల్పికుండను బోసి గట్టిగాను
ఆక్షారములమధ్య నాబిళ్లనుంచియు దట్టునమన్నింత చూరుగట్టి
కుండను పొయిమీఁద కుదురుగానుంచియు మూఁకుడొకటిపైన మూతగప్పి
పదిజాములును మంట పటిమతో వేసిన తెటయౌభస్మమై తేజరిల్లు
తోడభస్మము వెన్నతో దిన్నయప్పుడు జ్వరములన్నియు వేగ జరుగుచుండు

గీ. రోగములుపారిపోవును రోజులందు। వాతపైత్యకుష్ఠముల్ వదలుచుండు
తాపములువాంతిజాడ్యముల్ తంద్రిగుణము విష్ణుబయిరాగితో బల్కె విశదముగను

తా. తాళకభస్మము తెల్లగానగు ప్రకారము. తాళకమునిమ్మపండ్ల రసమున నూరి బిళ్ల చేసి ఉత్తరేణిబూడిదను, రావిక ట్టెల బూడిదను రెండునుకలిపి కుండలోఁబోసి ఆబూడిదలమధ్యను ఈబిళ్లనుంచి చుట్టును చూరుగా కట్టడమును, ఆకుండ పొయిమీఁదనుంచి పయిన మూకుడు మూసి పదిజాములు గాఢాగ్నిమంటవేసిన తెల్లగా భస్మము ప్రకాశించుచుండును. ఈభస్మము వెన్నపూసనుకలిపి పుచ్చుకొనిన జ్వరము లన్నియు జడిసిపోవును. రోగములు పారిపోవును రోజుగుణములు మానును. వాతమును, పైత్యమును, కుష్ఠమును వదలిపోవును. తాపమును వాంతిజాడ్యమును, తంద్రగుణములును వదలిపోవును.

61 కాంస్యశుద్ధి.

సీ. కంచుశుద్ధినిమీరు గట్టిగాఁజేయ్య చింతాకుపసరున శీఘ్రముగను
పదిమార్లుగాల్చియు పసరులోముంచిన కంచుశుద్ధియగును గడియలోన
కంచుతోసమముగ గంధకమును వెట్టి యర్కక్షీరముతోడ నదియునూరి
ఆకంచురేకుల కారాఁబట్టించి వజ్రమూసనువేసి వరుసగాను
గీ. సప్తపుటములువేసిన సరసముగను। భస్మమైయుండు మూసలో భాసురముగ
ఔషధంబులపాళ్లకు నమృతమిదియు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను

తా. చింతాకుపసరు బొరుసులోపోసి పదివాళ్లు ఈ కంచురేకులకాల్చి పసరులోముంచినకంచు శుద్ధియవును. గడియలో కంచురేకులకు సమముగా గంధకముపెటి జిల్లేడుపాలనునూరి యీరేకులకు ఆరారగపట్టించి యేడుపుటములు ేసి అది ప్రకాశమానమయిన భస్మమవును. ఔషధములపాళ్ళకు అమృతిస్వరూపమయి యుండును.

62. కంచుభస్మయోగము.

సీ. కంచుభస్మమురస గంధకదరదము లివినాల్గుసమముగ నింపుజేసి
అశ్వద్ధమోదుగ హంసపాదియుజంబు దూలతామరనల్లకుమ్మనిమ్మ

ఒక్కొక్కరసముతో నొక్కొక్కదినమును నూరిమూసనునిడి తోరముగను
ఆరునొక్కపుటమ్ము నమరంగ వేసిన బాలసూర్యునిమించు భాసురముగ

గీ. కంచుసింధూరమావునయ్య ఘనులుబాగడ। అల్లమనుపానమౌషధ మడ్డిగెత్తు
అనుదినంబునుదిన్నను నఘముబాయు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. కంచు భస్మమును, రసమును, గంధకమును, ఇంగిలీకమును, ఇవి నాలుగు సమముజేసి రావిచెక్క రసమును, మోదుగచెక్క రసమును, హంసపాదియాకు రసమును, నేరేడుచెక్క రసమును, దూలతామర రసమును, నల్లతుమ్మరసమును, నిమ్మపండ్ల రసమును, ఒక్కొక్క రసముతో ఒక్కొక్కదినము మర్దించి మూసలోనుంచి యేడు పుటములు వేసిన బాలసూర్యుని మించినటువంటి సింధూరమవును. కంచు సింధూరము ఇది శ్రేష్ఠమని అధికులు సంతోషింతురు. అల్లపురసాన అనుపానముజేసి అడ్డిగెత్తు ఔషధము నిత్యమున్ను ఈ భస్మము తిన్న వారికి పాపము పరిహరించిపోవును.

63. వంగనాగముశుద్ధి

సీ. వంగనాగముశుద్ధి వరగెడుభస్మము అజమూత్రమును చల్ల యావుపాలు
నులవనీళ్ళునునూనె యుస్త్రియాకురసాన నుడికించినను శుద్ధి యుత్తమమవు
పత్రిశాళకమును పాలాశరసమున నూరి రేకులరాచి తోరముగను
మూకుడులోఁబెట్టి మూతమూకుడుగప్పి పుట మొండు వేయుడీ పొల్పుగాను

గీ. సాంగశీతలమునదీసి చక్కగాను। పాళ్ళకును భస్మమునసంచఁ బాటియగును
అరయవింశతిమేహము లంతరించు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. వంగము సీసము శుద్ధిభస్మప్రకారము ఏలాగంటే మేకపంచితమును మజ్జిగయు ఆవుపాలును ఉలవనీళ్ళును నూనెయును ఉస్త్రియాకురసమును వీట్లచేతనుఉడికించిన శుద్ధియగును పత్రిశాళకమును మోదుగచెక్కరసమునునూరి తగరపురేకులకునిండ రాచి మూకుడులో పెట్టి పైన మూకుడుమూతగప్పి ఒకపుటమువేసిన భస్మమవును. చల్లారినతర్వాత తీసిన ఔషధముపాళ్లకు అనుకూలముగా నుండును. ఇరువదిమేహములకు పెట్టవచ్చును.

64. వంగసింధూరము.

సీ. వంగసింధూరము వరుసమీకెరిగింతు అజమోదరసమును నర్దసరము
బోడసరమ్మును బోసిమర్దించియు తమలపాకురసాన తరచినూరి
ప్రమిదలోబెట్టియు ప్రమిదమీదనుగప్పి నాలుగుపుటములు నయముతోడ
వరుసగావేసిన వంగసింధూరమా జనులెవ్వరుతిన్న జాడ్యములును
గీ. మూత్రకృఛ్రిలు మేహముల్ మూలవ్యాధి। తాపమునరక్తకాసయుతంద్రగుణము
ఇన్నిరోగంబులకునిది యీయుడంచు। విష్ణుబైరాగితోబలెక్రవిశదముగను.

తా. తగరము సింధూరముచేయు ప్రకారముచెప్పెదను వాము అర్దసరమును బోడసరమును బోసి మర్దించి తమలపాకు రసాన మర్దించి ప్రమిదలోబెట్టి పైనినూరి నాల్గు పుటములువేసిన నిది వంగ సింధూరము ఇది యెవరుపుచ్చుకొన్నను జాడ్యములు మూత్రకృఛ్రి రోగములును, మేహరోగములును, మూలవ్యాధులును, తాపములును రక్తకాసలును తంద్రగుణములును ఇన్ని రోగములకును ఇది యియ్య వచ్చును.

65. రజితభస్మయోగము.

సీ. వెండియురేకులు వేయించిపలుచగాం బోతుకాకరగసము దగందీసి
ఆరేకులన్నియు నారసమ్మునంగాల్చి ముంచినశుద్ధియా సంచితముగ
కాకమాక్షికమును గల్వంబులోంబెట్టి యుర్క్రక్షీరముతోడ నరయనూరి
యారేకులకునిండ నంటించియార్చియు మూకుడులోంబెట్టి మూతగప్పి
గీ. గజముపొడవునపుటమును గట్టిగాను। వేసననువెండిభస్మంబా వేగముగను
అద్దిభక్షింపుచున్నను నఘముబాయు। విష్ణుబైరాగితోజెప్పె విశదముగను.

తా. వెండిరేకులు పలుచగా వేయించి పోతుకాకరముంప రసము దీసి,ఆరేకులన్నియు ఆరసములోవుల ముంచికాల్చిన శుద్ధి యవును. కాకమాక్షికము జిల్లేడుపాలతోనూరి, ఆరేకులను పట్టించి, ఆర్చి మూ

కుడులోనుంచి మూతగప్పి గజపుటము వేసిన భస్మమవును. ఈ వెండిభస్మమును దినిన పాపములుపోవును.

66 శుద్ధిజేసినగంధకము పుచ్చుకొనుప్రకారము.

సీ. పార్వతీవీర్యము పరిశుద్ధిగాజేసి త్రిఫలము లేలకుల్ త్రికటుకములు
గట్టిగానూరియు గంధకమునఁగల్పి యరతులమ్ముగను గాఁగ పొద్దుజేసి
అనుదినఁబును నాజ్యమనుపానములనిది యనుభవింపఁగవలె పాషణముగను
పప్పనన్నము నేయి పాలును పెరుగును పలుచనిచారును పథ్యమిదియు
గీ. మండలము సేవజేసిన మానవులకు। కుష్ఠువ్యాధులురోగముల్ కూలిపోవు
నాయు రారోగ్యమైశ్వర్యమధికమగుచు। విష్ణుబైరాగి తాఁబల్కె విశదముగను

తా. గంధకము పరిశుద్ధిని జేసి కరకకాయలు, తాడికాయలు, ఉసిరికపప్పును, ఏలకులును, శొంఠిపిప్పలిమిరియములును ఇవి యన్నియు చూర్ణము చేసి గంధకములోగలిపి రోజునకు అరతులమువంతున రేపుమాపును నిర్ణీతముచేసి నిత్యమును నేతితో అనుపానము చేసికొని పుచ్చుకొనవలెను. పప్పు, అన్నము, నేయి, పాలు, పెరుగు, పలుచని చారునుపథ్యము. నలుబదిరోజులు ఈలాగున పుచ్చుకొనినవారికి కుష్ఠురోగములు మానును ఆయువును, ఆరోగ్యమును, ఐశ్వర్యమును అధికమవునని విష్ణువు బయిరాగితో స్పష్టముగాఁ జెప్పినాడు.

ఇది బయిరాగి చేసిన ధన్వంతరి విజయమునఁ
దృతీయాశ్వాసము. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీ

శుభమస్తు.

ధన్వంతరి విజయము.

చతుర్థాశ్వాసము.

67 సూతికాభరణము.

సీ. తాళకమువసనాభి తామ్రము మణిశిల పార్వతీంద్రియమును పారదమును
అమృతవంగములోహ మభ్రనాగంబును హేమటంకణకాంతహింగుళములు
శొంఠిపిప్పలిమిర్య సోపునేపాళము తారభస్మము నీలి తప్పిటమును
శంఖతుత్థక్షార జాజీఫలంబులు మత్స్యకూర్మమయూర మనుజమకరి
ఛాగశార్దూలము శశవిధచేదుల సమభాగములుగూర్చి సంఖ్యలోను
కల్వంబులోనుంచి ఘనమేఘనాదము చిత్రార్ధజంబీర శ్రుతులసిని
అయిదుపూటలునూర నమృతమపునుమాష మాత్రప్రమాణము మాత్రగొనిన
గీ. శూచికావాతసర్వాంగ శుష్కవాత । పక్షవాతము తాపముల్ పారిపోవు
సూతికాభరణమ్మిది శుభముకలది । విష్ణుబయిరాగితోఁబలెక్కె విశదముగను.

తా. తాళకమును, వసనాభియు, తామ్ర భస్మమును, మణిశిల యును, గంధకమును పాదరసమును, గరళమును, తగరభస్మమును, లోహమును, అభ్రికభస్మమును, సీసభస్మమును, బంగారపు భస్మమును వెలిగారమును, కాంతభస్మమును, ఇంగిలీకమును, శొంఠిపిప్పలి మిరియ ములును, నేపాళములును, వెండిభస్మమును, నీలిమందును, సత్తుభస్మ మును, శంఖభస్మమును, మయిలుతుత్తమును, యవాక్షారమును, జాజి కాయలును, చేపచేదును, తాబేటిచేదును, నెమలిచేదును, మను ష్యులచేదును, మొసలి చేదును, మేక చేదును, పెద్దపులి చేదును, చెవులపిల్లి చేదును, దున్నపోతు చేదును, ఇవి యన్నియు సమభా

గమలుచేసి కల్వములోనుంచి నిమ్మలిచెక్క రసమునను, చిత్రమూల పురసమునను, అల్లపురసమునను, నిమ్మపండ్లరసమునను, తులసిరసమునను, ఈ అయిదురసములతో అయిదుదినములు మర్దించిన అమృతముతో సమానమగును. మినపగింజంత మాత్రపుచ్చుకొనిన సూతికావాయువులును, శుష్క వాతములును, సర్వాంగ వాయువులును, పక్షవాతములను, పారిపోవును. ఇది సూతికాభరణము.

68. వాతరాక్షసము.

సీ. తామ్రలోహ సుశంగ తారభస్మసువర్ణ భస్మముల్ నాల్గు నభ్రకముమతియు
కాంతగంధకములు కఫరినేపాళముల్ సమముగా గూర్చియు చక్కగాను
కల్వములోనుంచి కటుకత్రిరసముల మర్దించికుప్పె నమరగ బెట్టి
సరసంబుగా కుప్పె చట్టిలో పల బెట్టి యిసుక చుట్టును బోసి యిష్టముగను
పదునారుగడియలు పక్వంబుగా వండి దేహను పానంబు తెలిపినను ది

గీ. అద్దిగెత్తును ఫూటకు నమరసిడిన। వాయురోగంబులన్నియు వదలిపోవు
శోభలును కాసశూలలు సొంపుగుచు। వాతరాక్షసమిదియు వాడిగలది
విష్ణువైరాగితో బలెక్క వినదముగను.

తా. తామ్ర భస్మమును, తగరభస్మమును. లోహ భస్మమును. వెండిభస్మమును, బంగారుభస్మమును, పాదరసమును, కర్పూరమును, ఇంగిలీకమును, సింధూరమును, అభ్రకభస్మమును కాంతమును, గంధకమును, పాలతుత్తమును, నేపాళకొంతి, పిప్పలిమిరియాలును, రసము దీసి మర్దించి గాజుకుప్పెలోను పెట్టి కుప్పె కుండలోపెట్టి. కుప్పె చుట్టు యిసుకబోసి పదునారుగడియలువండి దేహము అనుపానము గుర్తెరిగి ఔషధము అర్ధిగెత్తు ఫూటకిచ్చిన వాయురోగములు మానును శోభలును కాసలును శూలలును మానును వాతరాక్షసము ఇది మహావాడి గలది.

69. ఆనందభైరవి.

సీ. చక్కనీ హింగుళ చను బాలనుడికించి పాళ్ళు రెండును బెట్టి పగిదిగాను
శుద్ధిచేసినయట్టి శూద్రినాభియు పాలు పండుటంకన మొక్క పాలు నల్ల
మిరియాలునొకపాలు మేలుగా జేరిచి జాజిఫలము పాలు చక్కగాను
నైమ్మకల్వమున నను నిమ్మపండ్లరసాన మర్దించి మాత్రలమరఁగఁజేసి
గీ. మూఁడు దినములు నిచ్చిన ముదము మీఱ। కడుపు నొప్పులు గ్రహణులు కఫములడఁగు
బలిమి గలిగించు నానందభైరవమున। విష్ణుబయి రాగితోఁ బలెక్క విశదముగను.

తా. ఇంగిలీకము చనుబాలనుడికించి అదిరెండుపాళ్లు శుద్ధిజేసిన శూద్రనాభిపాలు, శుద్ధిజేసిన వెలిగారమొకపాలు, నల్ల మిరియము లొకపాలు, జాజికాయ ఒకపాలు ఇవియన్నియు కల్వములోఁ బోసి నిమ్మపండ్లరసమున నొకదినము మర్దించి మాత్రలుచేసి దినత్రియము ఈ యౌషధము పుచ్చుకొనిన కడుపునొప్పులును, గ్రహణి రోగములును మానును.

70 సన్నిపాతభైరవి.

సీ. బంగారు రేకులు బరగెడు తాళక మొకపాలు బెట్టిన నొప్పగాను
పార్వతీవీర్యము పాలుతు బెట్టియు సూతంబు నొకపాలు సూటిగాను
మూఁడు పాళ్ళును నాభి ముద మొప్పఁగాఁ బెట్టి యెఱ్ఱనిమణిశిలయేకపాలు
పొంగిన టంకణంబు పొసఁగ నొకపాలు నిన్నిటికిని సమమ్ము హింగుళమును
నైమ్మ శుద్ధిని జేసి నిమ్మపండ్లరసాన రెండు రోజులు నూరి రేయుఁబవలు
ఓమంపు రసమున నొకరోజు మర్దించి యంత్రాన జాము సేవమరవండి
పూటకు చిన్నము పుచ్చుకొను చునున్న దగ్గును హిక్కయు తాపములును
గీ. కడుపు శూలలనొప్పులను మాన్పు కఫములణఁచు। విషమజ్వరములు దోషముల్విరిగిపోవు
సన్నిపాతము భైరవి సంధులణఁచు। విష్ణుబయి రాగితోఁ బలెక్క విశదముగను.

తా. బంగారుతో సమానమయినటువంటి తాళకము ఒకపాలు ఉంచి గంధకము ఒకపాలు పెట్టి పాదరసము ఒకపాలు, మూఁడుపాళ్ళు

నాభియుంచి, మణిశిల ఒకపాలు, పొంగించిన వెలిగారము ఒకపాలు వీని అన్నింటియొత్తు నింగిలీకముంచి యివియన్నియు కల్వములోనుంచి నిమ్మపండ్లరసాన రాత్రింబవళ్ళు రెండురోజులు నూరి చిత్రమూల రసాన ఒకదినముమర్దించి ఒకజాము డోలాయంత్రాన వండి పూటపూటకు చిన్నము ఔషధము పుచ్చుకొనిన దగ్గును, హిక్కయును, తలనొప్పియు, తాపమును, కడుపునొప్పులు మానును. కఫరోగములును, విషమదోషజ్వరములును మానును. ఇది సన్నిపాతభైరవి.

71 షడ్గుణము.

సీ. ఒకపాలుసూతము నొకపాలుసీసము నొకపాలుగంధక మొప్పగాను
మూఁడుమూఁడునుపాళ్ళు మదమొప్పఁగాఁజేసి కల్వానమర్దించిగట్టిగాను
కుప్పెలోఁబోసియు కుప్పెకుండనుబెట్టి యిసుకచక్కఁగజుట్టియెనఁగఁజేసి
కుండపాయిమీఁదను కుదురుగానిల్పియు గడియగడియమంట క్రమముగాను
వేయ షడ్గుణమది వేగసునయిఁయుండు శీతలమునఁదీయ శీఘ్రముగను
ఔషధంబునుదీసి యల్లపురసములో కుప్పెగాఁజేసియుఁ గూర్మితోడ
కన్నెకోమలిపొడి కలియంగఁబోసియు నావునేతనునది యడ్డిగెత్తు
గీ. అనుభవించిన వ్యాధులు హతములౌను। చర్దిరోగముక్షయలుశ్లేష్మములుమొదలు
ఉబ్బుపాండువులుదరము లుండవెరచు। విష్ణుభైరాగిలోబలెక్క విశదముగను.

తా. ఒకపాలు పాదరసము, ఒకపాలు సీసము, ఒకపాలు గంధకము, ఈమూడును మూడుపాళ్ళుచేసి కల్వములోనుంచి మర్దించిన చూర్ణము గాజుకుప్పెలోబోసి కుప్పెకుండలోబెట్టి యిసుక కుప్పెచుట్టుబోసి కుండపొయిమీదబెట్టి పదిగడియలు మిక్కిలిగామంటబెట్టిన షడ్గుణమైయుండును. చల్లారినతరువాత కుప్పెతీసి చిట్లగొట్టి ఔషధముతీసి అల్లపురసాననూరి కుప్పెచేసి యీఔషధములో కన్నెకోమలిచూర్ణము కలిపి ఆవునేతిని అనుపానముచేసి అడ్డిగెత్తు ఔషధము అనుభవించిన వ్యాధులు హరించిపోవును. చర్దిరోగములు, క్షయరోగములు, శ్లేష్మరోగములు, ఉబ్బు, పాండువును ఉదరములు మొదలయినరోగములు మానును.

72 సూతాదిలోహము.

సీ. దరదపారదలోహ తామ్రాభ్రసింధూర కర్పూరకాంతము గంధకమును
కరకకాయపొడిని గల్పియుపాలును అన్నిరసంబుల నదియుదినము
అల్లపురసమును ననుపానమునుజేసి పూటకుచిన్నము పుచ్చుకొన్న
అన్నివ్యాధులబట్టి హతమునుజేయును దేహమారోగ్యమై తేజరిల్లు

గీ. అమరులకుదరికమృతమా యబ్బినట్టు। లిలను సూతాదిలోహము నిట్లుజేయు
మూలరోగంబులకునిది మూలమనుచు। విష్ణుబైరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. ఇంగిలీకమును, పాదరసమును, లోహమును, తామ్రభస్మమును, అభ్రకభస్మమును, సింధూరమును, కర్పూరమును, కాంతమును, గంధకమును, కరకకాయలచూర్ణము ఒకపాలుగల్పి చిత్రమూలపురసానగల్పి అల్లపురసమున అనుపానముజేసి పూటకు చిన్నమెత్తు ఔషధముచొప్పున పుచ్చుకొనిన అన్నిరోగములు కొట్టివేయును. దేహము ఆరోగ్యముగా కాంతిగల్గియుండును. దేవతలకు అమృతమువంటిది. ఈ భూమియందు సూతాదిలోహముఅని విష్ణుమూర్తి బైరాగితోజెప్పెను.

73 వైష్ణవీరసము.

సీ. వసనాభిదెచ్చియు వెసపాలుగానుంచి యింగిలీకముపాలు నిడగవలయు
కటుకరోహిణిపాలు కటుకత్రికములును నగ్నిరసమునూరి యదిదినంబు
ఒకజాముయంత్రాన నొనరంగవండిన వైష్ణవీరసమవు వయినముగను
అడ్డిగెత్తుమాత్రి లమరంగజేసియు రేబవల్ మాత్రలు రెండువేయ

గీ. విష్ణుక్రాంతకషాయము వీటితోను। అరునొకరోజుమాత్రలు హద్దుచేసి
పుచ్చుకొన్నసురోగము బూనవెరచు। విష్ణుబయిరాగితోఁబల్కె విశదముగను.

తా. వసనాభియొకపాలును, ఇంగిలీకము ఒకపాలును, కటుకరోహిణి ఒకపాలును, శొంఠి పిప్పలి మిరియాలును ఇవి యన్నియు చిత్రమూలరసానమర్దించి ఒకజాము డోలాయంత్రానవండిన వైష్ణవీరసమవును. అడ్డిగెత్తు మాత్రపరిమాణముచేసి రేపుఒకటి మాపుఒకటి రోజున

కు రెండేసిచొప్పున విష్ణుకాంతకషాయముతో నేదురోజులుహద్దుచేసి యిచ్చిన నానారోగములు వెరచును.

74 మేహాంతకరసము.

సీ. ముత్యభస్మంబును మున్దుగా నొకపాలు పగడభస్మము రెండు పాళ్ళునుంచి
తామ్రభస్మంబును తగ మూడు పాళ్ళును నాగభస్మంబున నాల్గుపాళ్ళు
అమర గాంధకములోహ మైదుభాగంబుల కాంతమారుపాళ్ళు క్రమముగాను
ఆర్కొనక భాగము నభ్రకసింధూరమ్ము వంగమెన్మిదిపాళ్ళు వరుసగాను
కల్వములో నుంచి కచ్చూరరసమున నుప్పిబూరుగ చెరకుస్త్రీరసము
అయిదుదినంబులు ననువుగా మర్దించి పూటకడ్డిగ యెత్తు పుచ్చుకొన్న
వాతంబు శ్లేష్మంబు పైత్యంబు మరిపాండు క్షయరోగములును నాశంబునొందు
గీ. మూత్రకృఛ్రిలు మేహముల్ మూర్ఛ మొదలు । సకలవ్యాధులు మానంగజాలి
యుండు మేటిమేహాంతకరసమ్ము మేలునిచ్చు । విష్ణుబైరాగి తోబల్కె విశదముగను.

తా. ముత్యాలభస్మము ఒకపాలు పగడభస్మము రెండుపాళ్ళు తామ్రభస్మము మూడుపాళ్లు సీసభస్మమునాల్గుపాళ్ళు లోహము అయిదుపాళ్ళు కాంతము ఆరుపాళ్లు అభ్రకసిందూరము ఏడుపాళ్ళు, తగరభస్మము యెనిమిపాళ్లు, ఇవి అన్నికల్వములో ఉంచి కచ్చూరరసమున నూరి ఉప్పిరసమును, బూరుగరసమును, చెరుకురసమును, ఉస్త్రి ఆకురసమును ఈ అయిదురసముల మర్దించి పూటకు అడ్డిగెత్తు ఔషధము పుచ్చుకొనిన వాతమును, పైత్యమును, శ్లేష్మమును, వణకు రోగములును పాండురోగములును, క్షయరోగములును పోవును మూత్రకృఛ్రి రోగములును, మేహరక్తరోగములును, మూర్ఛలును, సమస్తరోగములును, మానునటువంటి అధికారములుగలదు, ఈమేహాంతకరసముచాలమేలుచేయును అనివిష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగబలికినాడు.

75. కాలకూటరసము.

సీ. రుద్రుడు నాభియు రసము బుసదరదము బుతువులు సూతము రూఢిగాను
దాతలు దారక దామ్రము వస్తువుల్ పార్వతివీర్యము ప్రాణములను

షడ్రుచిమణిశిల సంధియు త్రిఫలము కరకంఠనేత్రముల్ కటుకములును
సూర్యుడు చంద్రుడు శుద్ధినేపాళను వేడిటంకణమును వేదములను
పంచమూలరసాన పంచదినమ్ములు మర్దించినంజాలమహిమగలదు
కాలకూటరసంబుగలిగెనటంచును గరళకంఠుడుమెచ్చెఘనముగాను
ఆర్ద్రకశొంఠిరసాన్వితౌషధమును ననుదినమును దీనిననుభవింప

గీ. గళపురోగముగవలునుగండమాల । వాయువుక్షయములు సంధులువాంతిజాడ్య
పక్షఘాతంబుతాపముల్ పారిపోవు । విష్ణుబైరాగితోబల్కె విశదముగను.

తా. పదకొండుపాళ్ళునాభియుంచి ఏడుపాళ్లు ఇంగిలీకము పాదరసము ఆరుపాళ్ళుంచి తొమ్మిదిపాళ్లు తాళకముంచి ఎనిమిదిపాళ్ళు తామ్రభస్మముంచి అయిదుపాళ్ళు గంధకముంచి ఆరుపాళ్లు మణిసిలయుంచి మూడుపాళ్ళు కరకతాడి యునికలు మూడుపాళ్ళు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు రెండుపాళ్ళు నేపాళమునుఉంచేది నాల్గుపాళ్లు పొంగించిన వెలిగారము చిత్రమూలమును జిల్లేడువేరును ములగవేరును వరగోగు వేరును దుష్టపువేరును అల్లపురసమును ఈరసాలను అయిదుదినములు మర్దించిన మహిమగల కాలకూటరసము ఘనమైనటువంటిదని ఈశ్వరుడు మెచ్చును అల్లపురసమును శొంఠిరసమునను అనుపానము జేసి యీయౌషధమును నిత్యమును అనుపానముచేత పుచ్చుకొనిన గళరోగమునుదగారోగములును గండమాల రోగములును వాయువులు క్షయలు సన్నిపాతములు పక్షవాయువులును తాపములును వాంతిజాడ్యములును ఈరోగములన్నియు పోవునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితోబలికినాడు.

76. యోగినీరసము.

సీ. హాయనివీర్యమ్ము నమరశిలగంధము నాభియుసిరికయు నాగరమును
తాడిపిప్పలిమిర్య తాళకటంకణాల్ సమరసగాజేసి సరిగనిరియు
వీటికిసగముగా చిరియు నేపాళము లలితభృంగి నిమ్మపండులరసాన
నాల్గుదినమ్ములు నయముగానూరియు మాషమాత్రలు చేసిమంచిగాను

గీ. వహ్నిరసమున నిచ్చిన వాయువులును। కుటిలపొందలించి రోగముల్ కూలిపోవు
ప్రజలకీ రసమెప్పుడు ప్రాణపదము। విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె విశదముగను

తా. పాదరసమును, అమరశిలగంధకమును, నాభియును, ఉసిరికపప్పును, కరకకాయలును సొంటియు తాడికాయలును పిప్పళ్ళును మిరియములును వెలిగారమును ఇవిసమముగా జేసి వీటికి అరసగము నేపాళములుంచి గుంటకలగరాకు రసమునను నిమ్మపండ్లరసమునను నాలుగురోజులు ఈరసమునసూరి మాత్రలుచేసి వహ్నిరసముచేతను అనుపానము చేసియిచ్చిన వాయురోగములును కుటిలము విడగొట్టివేయును. రోగములు కూలదీసివేయును, మానవులకు ఈయోగినీరసము ప్రాణపదమువంటిది. అనివిష్ణుమూర్తి బయిరాగితో చెప్పినాడు.

77 లోహరసాయనము.

సీ. కత్తితుప్పతులమ్ము గంధకమ్ముతులమ్ము రజతమ్ముతులమును రసముతులము
కల్వంబులోనుంచి కలగరరసమును సాంబ్రాణిరసమును సరసముగను
వజ్రవల్లిరసమ్ము వహ్నిగజ్జేరును కలబందయుల్లము కాకరాకు
వెననీరసంబుల విడువకుండగ చాల రెండురోజులుసూరి రేయుఁబవలు
అడిబిళ్ళవలెజేసి యార్చి పైమీదఁబెట్టి ప్రమిదగప్పియు మన్ను ప్రబలరాచి
గజముపొడ్గుపుటమ్ము ఘనముగావేసి యు శీతలంబునఁదీసి శీఘ్రముగను
మునురసంబులనూరి ముదముమీరంగను ననుదినమౌషధమద్దిగెత్తు
గీ. అనుభవించిన జనులకు నమృతమవును। మూలవ్యాధులు మాన్పను ముదమువిచ్చు
సిద్ధిలోహరసాయనం బింపుమీర। విష్ణుబయిరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. కత్తారిచూర్ణము పాలు గంధకముపాలు. వెండిచూర్ణముపాలు, పాదరసముపాలు, ఇవికల్వములోనుంచి గుంటకలగరాకురసమునను సాంబ్రాణి ఆకు రసమునను నల్లేరురసమునను చిత్రమూలపురసమునను గలజేరు ఆకురసమునను కలబందరసమునను కాకరాకురసమునను ఇన్నిరసములు రెండురోజులు రాత్రిందివములుమర్దించినూరి బొ

షధము బిళ్ళగాజేసి ప్రమిదలోబెట్టి మీాదను ప్రమిదగప్పి మన్ను దా నిచుట్టుగప్పి గజముపాడవున పుటమువేసి చల్లారినతర్వాత దీనీ ముందు గానూరిన రసములను మరలనూరి సిత్యమును అగ్నిగెత్తు ఔషధముచొ ప్పున పుచ్చుకొన్న వారికి అమృతముతో సమానమవును. మూలవ్యాధు లనుమాన్పి సంతోషమునిచ్చును. లోకమందున లోహరసాయన మిది యని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితోఁ బల్కినాడు.

78 ప్రతాపలంకేశ్వరము.

సీ. పారదాభ్రకములు పార్వతివీర్యము మూఁడుమూఁడగుపాళ్లు ముదముమీర
దూడరేణముగాల్చి తోడనెభస్మము హరనేత్రములతోడ సమరసంచి
తగభస్మమునుచేసి దగ వేదములసరి త్రివిధసంధులుజేసి త్రిష్టులోహ
శూద్రనాభియుదెచ్చి శుద్ధిగాఁజేసియు వసువులుగాఁజేసి వరుసగావు
నెమ్మికల్వమ్మున నిగుఁడిరసమున మర్దించియొకనాఁడుమాపురేపు
గురివెందపూసల గురిగానుమాత్రలు సల్పిసేవించినజనులకెల్ల
సన్నిపాతంబులు సమసిపోయెడునన్ని సప్తజ్వరంబులనపహరించు
గీ. శీతలంబునువిడిపోవు శీఘ్రముగను । కఠినరోగములనుగొట్టి కడకుదోలు
కేవలంబీప్రతాపలంకేశ్వరమును । విష్ణుబయిరాగిలోఁబల్కె విశదముగను.

తా. పాదరసమును, అభ్రకమును, గంధకమును, ఈమూఁడు మూఁడుపాళ్ళును. పాలుకుడుచుచున్న దూడరేణము కాల్చినభస్మము మూఁడుపాళ్లు, శంకిభస్మము నాలుగుపాళ్ళు, మూఁడుపాళ్లు లోహము, శుద్ధిజేసిననాభి యెనిమిదిపాళ్ళు, ఈవస్తువులు కల్వములోనుంచి వావి లాకురసమున నొకదినము మర్దనచేసి గురివిందగింజవలె మాత్రలు చేసి పుచ్చుకొనిన మనుష్యులకు సన్నిపాతములును అన్నియుపోవును. ఏడు జ్వరములను కొట్టివేయును. శీతలము వదలిపోవును. కఠినరోగములను కొట్టివేయును. కేవలము ప్రాణమును ప్రతాపమును కలిగినటువంటిద ని ఈప్రతాపలంకేశ్వరము, ఇంత మహిమగలదని విష్ణుమూర్తి బయి రాగితో విశదముగాఁ బల్కినాడు.

79. కాంతవల్లభరసము.

సీ. సొంపైన కాంతము షోడశభాగముల్ పటిమ లోహము పాళ్ళు పదియునాల్గు
మంచిమండూరము మరి ద్వాదశాంశము లభ్రకంబును పాళ్ళు నారునాల్గు
నెన్నికతామ్రము నెనిమిదిపాళ్ళను నెత్తుటిమణిశిల యొప్పవియును
పచ్చిటంకణమును పాళ్లనునాలుగు వెండిభస్మము పాళ్ళు వెలయ రెండు
బంగారుభస్మము పాలదియొకట్టి ఈశ్వరవీర్యము నిన్నియెత్తు
గంధకమంతియె కల్పంగవలయును హంసపాదిరసాన నరయనూరి
గాజుకుప్పెను బెట్టి ఘనముగ కుప్పెలో గురిగని సుకపోసి కుప్పెఁబెట్టి
గీ. సప్తదినములు వండిన సరసముగను । కాంతవల్లభరసము కాంతిగల్గి
సకలవ్యాధులనెల్లను సంహరించు । విష్ణుబైరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. కాంతము పదునారు భాగములు, లోహముపదునాలుగు భాగములు, మాండూరముపండ్రెండుభాగములు, అభ్రకముపదిపా. తామ్ర భస్మ మెనిమిదిపా. రక్తమణిశిల ఆరుభాగములు, పచ్చివెలిగారము నాలుగుభాగములు, వెండిభస్మము రెండుభాగములు, బంగారుభస్మమొకపాలు, ఈ వస్తువుల యెత్తు పాదరసము, గంధకము పాదరసముతో సమానముగనుంచి యివి హంసపాదియాకు రసమునమర్దించి ఈ ఔషధము గాజుకుప్పెలోనుంచి కుండలో నిసుకపోసి గాజుకుప్పెతో ఇసుకమధ్యనుంచి యేడురోజులువండిన ఈ కాంతవల్లభరసము సమస్తరోగములను కొట్టివేయును. అని విష్ణుమూర్తి బయిరాగితో విశదముగాఁ బలికినాడు.

80. మృతోద్ధాపనరసము.

సీ. తామ్రటంకణలోహ తాళకభస్మముల్ మణిశిలగరళము మస్తకమును
అగ్నికనాభులు నమరశిలయుసజ్జ కారసుయవసద్య క్షారములును
పంచలవణములు పాషాణములుమూడు చెంగల్వకోష్టును శివునివీర్య
కటుకత్రిరసముల కలయంగమర్దించి కుప్పెలోపలనుంచి కూర్మితోడ

వాలుకంబునజాము తరువగావండియు కలువంబునందుంచి కలియనూరి
మత్స్యపైత్యమ్మును మయూరమజమార్జ పిత్తముల్ గల్పియు ప్రీతిగాను
దినమన్నిటదగమర్దించి దానినిదీసి గురువిందలంబలె గురిగజేసి
గీ. అల్లమనుపానమునననిదియనుభవింప । నన్నిరోగములనుబాపియాయువిచ్చు
ఇదిమృతోద్ధావనరసమై యిలనుజెలగు। విష్ణుబైరాగితోంబలెక- విశదముగను.

తా. తామ్రభస్మము, వెలిగారము, లోహము, తాళకభస్మము మణిశిలయు, గరళము, మస్తకియు, అభ్రకము, నాభియు, అమరశిల గంధకము, సజ్జంకారము, యవక్షారము, సద్యోక్షారము, సైంధవలవణము, సౌవర్చలవణము, సముద్రలవణము, బిడాలవణము, కాచలవణము ఇవి అయిదును ఉల్లిపాషాణము, గౌరీపాషాణము, దొడ్డిపాషాణము, చెంగల్వకోష్టు పాదరసము, శొంఠి పిప్పలి మిరియాలురసమును తీసి నూరి కుప్పెచేసి యిసుక కుండలోబోసి ఈ గాజుకుప్పె కుండలో నుంచిజాముపండి కల్వములోనుంచి చేపచేదు, దున్నపోతుచేదు, నెమలిచేదు, మేకచేదు, తాబేలుచేదు, ఈచేదులుగల్పి చిత్రమూలరసమున ఒకదినముమర్దించి గురివెంద పూసలంత మాత్రలుచేసి అల్లపురసము అనుపానముజేసి పుచ్చుకొనిన అన్నిరోగములను కొట్టివేసి ఆయువునిచ్చును. ఈఔషధము మృతినొందుటకు సిద్ధముగనున్నవారిని బ్రతికించును అనిచెప్పినారు.

81. పూర్ణచంద్రోదయము.

సీ. పాదరసంబును ఫలములునెనిమిది బంగారుభస్మము ఫలమునొకటి
పార్వతిపీర్యము ఫలములుపదునారు నివిమూడుకల్వాన నిడుచుమరియు
కలబందరసమున గట్టిగామర్దించి గాజుకుప్పెనుబెట్టి ఘనముగాను
వలయుభాండమ్మున వాలుకంబునుపోసి కుప్పెవాలుకమధ్య మార్చిపిదప
భాండముపైమీద బాగుగానుంచియు మందవేదాగ్నిచే మంటనిడుచు
మూడుదినమ్ములు మూదమొప్పవండిన మంతెనపుష్పసమమయియుండు
శీతలంబునదీసి శీఘ్రముగనుకుప్పె విడజేసిమందును వెలయజేర్చి

గీ ఆర్ద్రికరసంబుతోఁగల్పి యౌషధమును। వ్రీజలుదిన్నను వీర్యను బ్రబలమగును
పూర్ణచంద్రోదయం బెంపుడుఁ బూజ్యమనుచు। విష్ణుబైరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా. పాదరసమెనిమిదిపాళ్ళు, బంగారుభస్మము పాలు, గంధకముపదునారుపాళ్ళు ఈమూడును కల్వమునసుంచి కలబంద రసముననూరి గాజుకుప్పిలో నుంచి గట్టికుండలో నిసుకబోసి యీగాజుకుప్పె యిసుకమధ్యనుంచి యీకుండపొయిమీదనుంచి మందముగాను వడిగానుమంటవేసి యీలాగున మూడురోజులు రాత్రింబగళ్ళు వండినమంకెనపువ్వుతో సమానమైన కాంతిగానుండును చల్లారిన తర్వాత తీసి కుప్పె చిట్లగొట్టి ఔషధము నొకపళ్ళెరములోనికికూడ తీసికుప్పెచేసి అది అల్లపురసము అనుపానముచేసి ఆయౌషధము తిన్నవారికి వీర్యవృద్ధియగును ఈపూర్ణచంద్రోదయము మహాపూజ్యమయినటువంటిదని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగా బల్కినాడు.

82 హేమరజతరసాయనము.

సీ కాంచనంబుఫలమ్ము ఖడ్గముఫలమును రజతముఫలమును రసముఫలము
పార్వతివీర్యము ఫలములు నాల్గును సివికల్వమునసుంచి యింపుగాను
వజ్రవల్లిరసాన వహ్నిరసమ్మున నొకరోజుమర్దించి యుచితముగను
మూసలోఁబెట్టియు మూతమీదనుగప్పి గజపుటమును వేయు గట్టిగాను
గీ. హేమరజతరసాయన మెచ్చుగాను। ఆర్ద్రిగత్తౌషధముదిన మనుభవింప
జడిసిపోవుచురోగముల్ జవముగాను। విష్ణుబైరాగితోఁ బల్కె విశదముగను.

తా బంగారము పాలు కటారిచూర్ణము పాలు వెండిచూర్ణము పాలు పాదరసము పాలు గంధకము నాలుగుపాళ్ళు ఇవి కల్వములోనుంచి నల్లేరు రసమును చిత్రమూలపు రసమును ఈరసములను ఒక దినము మర్దించి మూసలో నీయౌషధము పెట్టి పయిని మూతవేసి గజపుటమువేసిన హేమరజత రసాయనము అనుపేరుగలది అర్ద్రిగెత్తుఔషధము పూటకు పుచ్చుకొనిన రోగములుజడిసిపోవును అనివిష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగాబల్కినాడు.

83 పైత్యాంతకరసము.

సీ. ఖర్జూరఫలమున కాంతియౌ వసనాభి ఘనమైన గరళము గంధకమును
సూతంబు హింగుళి శుద్ధి నేపాళము సొంటి పిప్పలియును సొంపుగాను
అక్కలకర్రయు నాభీను మిరియాలు వెలిగారమొకపాలు వేయవలయు
ఒనర వావిలి చేత నొకనాడు మర్దించి కలగరతో రోజు కలియనూరి
జంబీరరసమున జాము మర్దించియు మానంబు సరిగాను మాత్ర జేసి
మాపు రేపును రెండు మాత్రలు చొప్పున మూడు రోజులలోన ముఖ్యముగను
ఆను సంధులు మాను సరవు లేక విషంపు జ్వరములు వ్యాధులు విరిగిపోవు
గీ. వాయువులు పైత్యవణములు వదలిపోవు । గుల్మరోగంబులన్నియు గూలిపోవు
నిదియు పైత్యాంతకరసమై యిలను మించె । విష్ణుబైరాగితో బలెక్క విశదముగను.

తా. ఖర్జూరపుపండ్లతో సమానమయినటువంటి వసనాభియు గరళమును గంధకమును పాదరసమును ఇంగిలీకమును శుద్ధిచేసిన నేపాళమును శొంఠియు పిప్పళ్లును అక్కలకర్రయును నల్లమందును మిరియాలును వెలిగారమును వావిలాకు రసమున ఒకరోజును ఒకదినము గుంట కలగరరసముతోను మర్దించి నిమ్మపండ్లరసమున జాముమర్దించి మినపగింజవలె మాత్రలు జేసి ప్రొద్దున ఒకటియు సాయంకాలమునందు ఒకటియు నీప్రకారమిచ్చిన ఆరుసన్నిపాతములును విషజ్వరములును వ్యాధులన్నియుమానును. వాయువులును పైత్యరోగములునుపోవును గుల్మరోగములునుపోవునుఇదిపైత్యాంతక రసమని విష్ణుమూర్తిబైరాగితో విశదముగాబల్కినాడు.

84. హిరణ్యగర్భరసము.

సీ. బంగారమును వెండి పగడాలు మణిశిల తాళకచక్రంగ తాళకములు
ఆజదగ్ధమును బోసి యరజాము నూరియు వజ్రమూసను వైచి వరుసగాను
పొడవైన పుట మొండు పొందుగా వేసియు తీసి పాలను సదితిరుగనూరి
చక్కెరతగం గల్పి సరిగ సేవించిన కఫపిత్తద్వంద్వరోగములు మాను

గీ. శుక్లమేహము వాతము శూలలన్ని । శిరపురోగములును బోవు శీఘ్రముగను
కలినిదగు చుండునుహిరణ్యగర్భరసము । విష్ణుబైరాగితోబలెకె విశదముగను.

తా. బంగారము, వెండియు, పగడములు, మణిశిలయు, తామ్రము, కటుకరోహిణియు, తాళకము, మేకపాలుపోసి నాలుగుగడియలు మర్దించి వజ్రపుమూసఅనగా పుట్టమన్ను మూసకట్టి ఆర్చి మూసలోనుంచి గొప్పపుటము వేసి తీసి తర్వాతను పాలతోనూరి పంచదార కలుపుకొని పుచ్చుకొన్నవారికి శ్లేష్మరోగములును, పైత్యరోగములును, ద్వంద్వరోగములును మానును, శుక్లమేహములును, వాతములును, శూలలును, శిరోరోగములును పోవును. కలియుగమునకు ఈహిరణ్యగర్భరసము భుక్తిని ముక్తిని కలిగించునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో బలికినాడు.

85. శ్రీలక్ష్మీనారాయణరసము.

సీ. శ్రీఖండమున తామ్రశిఖిగంధకటంకణ తాళకములనైదు తప్పకుండ
సూటిమార్గములను శుద్ధులు చేయగా నల్పిజాగ్రతగాను జనులుమీరు
కల్వములోనుంచి గలిజేరురసమున రెండురోజులునూరి రేయుబగలు
జాముయంత్రమునను నరివండిమాత్రలు జేసిపూటకును రెండేసితిన్న
గీ. శీతజ్వరములకెల్లను శీఘ్రముగను ! గట్టిగాబట్టుకొను వానిగర్వమణచి
లక్ష్మినారాయణరసంబు లక్షణంబు । విష్ణుబైరాగితోబలెకె విశదముగను.

తా. గంధకము, తామ్రభస్మము, మైలతుత్థము, వెలిగారమును, ఈఅయిదు సమభాగములు జేసి ఇవి జాగ్రత్తగా శుద్ధులుచేసి కల్వములోనుంచి గలిజేరురసమున రెండురోజులు రాత్రింబగళ్ళునూరి, ఒకజాము డోలాయంత్రమున వండి మాత్రలుచేసి పూటకు రెండేసిచొప్పున నిచ్చినయెడల జలిజ్వరముల మదమును అణచివేయును. లఘుతరమమునటువంటిది. ఈలక్ష్మీనారాయణరసమును ఇంతి మహిమ గలదని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

86. బ్రహ్మాస్త్రరసము.

సీ. పాషాణములుమూఁడు పాలతుత్థము నాభి అమరశిలయు గంధకాభ్రకములు
మణిశిలదరదము మంచినేపాళము సజ్జకార సైంధవ సజ్యక్షార
లఘుతరంబగుబిడా లవణముమిరియాలు యవక్షారటంకణా లందముగను
మాయూరతుత్థము మంచియింగువయును ఈశ్వరవీర్యము నిన్ని యెత్తు
అరవదిరోజులు ఆర్ద్రికవహ్నిను రసములమర్దించి రాత్రిపగలు
నొకనాఁడుయంత్రిన. నుగివండితీసియు మాయూరభాగను మత్స్యమూర్త
సర్పజంబుకముల సమపిత్తములఁగొని నూరిబరిణబెట్టి తోరముగను
గీ. కత్తిఖాల్లేసి బ్రహ్మరంధ్ర పాలమందు । బెట్టిరాచినరోగముల్ బెదరిపోవు
అధిక బ్రహ్మాస్త్రరసమిది యనియందు । విష్ణుబైరాగితోఁ బలెక్రా విశదముగను.

తా. ఉల్లిపాషాణమును గౌరీ పాషాణమును నెల్లిపాషాణమును పాలతుత్తము నాభియు అమరసిలగంధకమును అభ్రకమును మణిశిలయును ఇంగిలీకమును నేపాళమును సజ్జకారమును సైంధవలవణమును సర్జ్యాక్షారమును బిడాలవణమును మిరియాలును యవక్షారమును వెలిగారమును మైలుతుత్తమును ఇంగువయు ఇన్నివస్తువుల యెత్తు పాదరసమును అయిదురోజులు అల్లపురసమును చిత్రమూలరసమును అయిదు దినములు రాత్రిబవలు మర్దించి ఒకదినము డోలాయంత్రమునవండి తీసి నెమలిచేదును మేకచేదును తాబేటిచేదును పాముచేదును నక్కచేదును ఈచేదులతో మర్దించి రాగిబరిణెలో మంచి బ్రహ్మరంధ్రమందు పైని కొంచెము కత్తిపోట్లువేసి ఆయౌషధము బెట్టిరాచిన రోగములు బెదరిపోవును. అధికమైనటువంటి బ్రహ్మాస్త్రరసమును పేరుగలదని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

87. రాజౌషధము.

సీ. పాషాణములునుల్లి పాషాణమునుగౌరి పాషాణముపరెండు పాళ్లురెండు
నాల్గురసంబులు నాలుగుపాళ్ళను పారదశమ్మునుగూడ సమరగాను
తాళకముకపాలు తామ్రముపాలును మణిశిలపాలును మంచిదిగను

నెల్లిపాషాణము నెరినొక్క పాళ్లును గంధకమును పాలు గలుపవలయు
కల్వాన నవియన్ని గట్టిగా మర్దించి ఆవయి మూసలో నదియుబోసి
ఆపీనబిల్లయు నాపైని మూసియు మూకిటిలో బెట్టి మూతగప్పి
గడియదీపాగ్నిని ఘనముగా వండిన నరయ రాజౌషధంబమరియుండు

గీ. నేలకులు జీలకఱ్ఱయు నివియు దీని। నేతగల్పుక తిన్నను నెట్లుగాను
సుఖము నంగల్లు జాడ్యము ల్నుడుగు ననుచు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. ఉల్లిపాషాణమును, గౌరీపాషాణమును, రెండును రెండు పాళ్ళు పాదరసమును, కర్పూరమును, ఇంగిలీకమును, సింధూరమును, నాలుగురసములు నాలుగు పాళ్ళు తాళకమొక పాలును, తామ్రభస్మము పాలును, మణిశిలపాలును, నెల్లిపాషాణము పాలును, గంధకము పాలును, ఈ వస్తువులు కల్వమున బెట్టి మర్దించి నల్లమందు మ్మూసచేసి ఆమూస లోపోసి, నల్లమందు కొంచము బిళ్ళచేసి మూసమీదను పేసి ఆమూస మూకుటిలో బెట్టి పైని మూకుడుమూసి సీలమన్ను నిచ్చి గడియ దీపాగ్ని చేతవండిన, అధికమయినటువంటి రాజౌషధము పేరుగలిగిన రాజసుఖము కలదియాను. ఈ రాజౌషధమునకు ఏలకులును, జీలకఱ్ఱయును, నేతితో గలిపి పుచ్చుకొనిన సుఖజాడ్యములు సవాయి మొదలగు రోగములు జ్వరములు మానునని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో విశదముగా బలికినాడు.

౫౫ బాలసూర్యోదయము.

సీ. అభ్రికసింధూర హైందుభాగంబులు పార్వతీవీర్యము పాళ్ళుమూడు
దరదమూరును పాళ్ళు తామ్రము పాలును మండిమొవ్వలోహము మూడుపాళ్ళు
గవ్వలభస్మము గలిపియు నొకపాలు నాభియు పాలును నయముగాను
పదిజాములును నిమ్మపండ్లరసమ్మున మర్దింపలానక్కరు మహిమగలిగి

గీ. బాలసూర్యోదయంబగు బాగుమీర। నల్లమును పానముగ దిన్న నౌషధమును
అధికరోగాదులంబట్టి హతముజేయు। విష్ణుబైరాగితో బల్కె విశదముగను.

తా. అభ్రికసింధూరము అయిదుపాళ్ళు గంధకము మూడుపాళ్ళు ఇంగిలీకము ఆరుపాళ్లు లోహముమూడుపాళ్ళు గవ్వభస్మముపాలు నాభిపాలు నిమ్మపండ్లరసముచేతను పదిజాములుమర్దనజేసి సూర్యునితో సమానమయినటువంటి పరాక్రమమునుగలదై బాలసూర్యు డుదయించినట్టుగానే యుండును ఈఔషధము అల్లపురసము అనుపానముజేసి యిచ్చిన అధికమయినటువంటి రోగములను కొట్టివేయును అని విష్ణుమూర్తి బైరాగితో చెప్పినాడు.

ఇది బైరాగిచేసిన ధన్వంతరివిజయమునం జతుర్థాశ్వాసము

సంపూర్ణము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

బ్రి॥ కాశీనాధుని వీరమల్లయారాధ్య విరచిత

గ్రంథములు.

1.	సంగీత సత్యహరిశ్చంద్ర	(నాటకము)	...	రు 0—12—0
2.	,, ఉషాపరిణయము	,,	...	0—12—0
3.	గయోపాఖ్యానము	,,	...	0—8—0
4.	కన్యకాపరమేశ్వరీ	,,	...	0—8—0
5.	తారాచంద్రీయము	,,	...	0—12—0
6.	సారంగధర వి. సు విరచితము	,,	...	0—12—0
7.	కుశలవనాటకము		...	0—12—0
8.	మార్కండేయము	,,	...	0—12—0
9.	మేనకాకౌశికముశృంగారము	(సంవాదము)	...	0—4—0
10.	తెనాలి రామలింగనికథలు	(పద్యకావ్యము)		0—4—0
11.	వ్యవహారబోధిని	(ప్రథమభాగము)		0—4—0
12.	,,	,,	...	0—4—0
13.	వేశ్యావిటీయము	,,	...	0—0—6
14.	స్త్రీవిద్య	,,	...	0—0—6

ఇతరగ్రంథములు.

15.	రాణీసంయుక్త	(నాటకము)	...	0—12—0
16.	నేత్రదర్పణము	(వైద్యగ్రంథము)		0—8—0
17.	ధన్వంతరివిజయము	,,	...	0—8—0

వలయువారు దిగువ విలాసమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనుడు.

కర్రా వెంకటరత్నము.

బుక్కుసెల్లరు ఏలూరు.

10929